

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ÅRSSKRIFT

1ste Klasse

85

2de Klasse

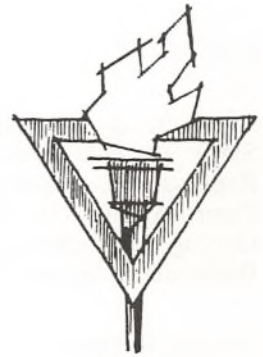
Haslev Seminariums Elevforening

2 1/2 SA.

Haslev i Maj 1905.

H. H. Wiistensen

Bygmester

HASLEV SEMINARIUMS
ELEVFORENING

65. ÅRGANG

REDIGERET AF
HELGE ANDERSEN

ÅRSSKRIFT

1985

Årsskriftet er trykt i Jean Petersens offset, Haslev
Skrift: 9½ punkt Times Roman
Repro: Jean Petersen, Haslev
Papir: 95 g offset fra D.F.P.
Omslag: 140 g offset fra D.F.P.
Bogbinder: B. Sandersen, Næstved

Omslag: Bygmester Christensens plantegning
af seminariet, maj 1905.

REDAKTIONSUDVALG

Helge Andersen, ansvarshavende redaktør.

Bent Schmidt, tegninger og tilrettelæggelse.

H. P. Hebjørn og E. Thanning, korrektur.

INDHOLD

K. F. Brøndbjerg Erindringer fra min skoletid i Staby Søndre skole	5
Johs. Honoré: Fire billeder fra den tidlige kristne kunst	22
Olav Nielsen: Min første skoletid	35
Inger Hansen: Kina, som jeg så det	39
Erik Nielsen: Studierejse i Bangladesh med Dansk Santalmission	44
Anders Bjørnvad: Besættelsestiden erindret i glimt	51
Johs. Honoré: Beretning om undervisningsåret 1984/85	55
Nyt fra årgangene	61
Jubilæer	61
Referat fra generalforsamlingen i elevforeningen den 31. august 1985	63
Afsked med tre lærere	64
Mindeord	66
Dimittender	70
Elevforeningens regnskab	71
Bestyrelsen	72

*Seminariets medarbejdere ønsker alle
en glædelig jul og et godt nytår.*

Erindringer fra min skoletid i Staby Søndre Skole

Ved K. F. Brøndbjerg.

Følgende skildring af min barndoms skole er foranlediget af dens nuværende leder Rudolf Borgen Uhre, som i anledning af skolens 200-års jubilæum i år påtænker at få en bog udgivet om skolens historie og har bedt mig skrive om min skoletid som barn. Årsskriftets redaktør har ment, at artiklen kunne have interesse for skriftets læsere, hvad der da kun kan glæde mig.

Jeg har prøvet at beskrive de forskellige perioder og miljøer i mit liv i bogen »Jeg elsker den brogede verden«. Den udkom i 1982. Her skal jeg holde mig til min skoletid, der faldt i årene 1914–21 i Staby Søndre Skole, og kun berøre andre tider og ting, for så vidt de bidrager til at belyse skoletiden og mennesker, der betød meget for mig der.

For en ydre betragtning tog skolen sig ikke ud af meget i sammenligning med den moderne centralskole med sognegård, som i dag danner rammen om sognets skole- og folkeliv. Der var egentlig tre bygninger. Selve skolen bestod af to ret store klasseværelser med store vinduer mod øst i det ene, mod vest i det andet rum. Rimeligt højloftede og lyse lokaler. Til hvert klasseværelse var der en forgang med træskoreoler til vore træsko og knagerækker til vort overtøj. I forgangen skulle vi skifte vore træsko med kludesko, som vi ikke måtte løbe ude med, så vi slæbte sand med ind i klassen. Hvert klasseværelse var udstyret med lærerens kateder, en stor sort tavle, mange to-mands skoleborde samt en stor vid og høj kakkellovn, som læreren eller hans kone fyrede i med tørv eller brænde om vinteren.

Den anden bygning var lærerens bolig, der var direkte tilsluttet skolebygningen. Efter tidens forhold havde boligen en rimelig størrelse. Læreren havde et kontor, der også tjente som en slags »folkebibliotek«. Der var en beskeden samling bøger, som folk kunne låne med hjem. Det afgang meget af lærerens interesse, energi og smag, hvor mange og hvad slags bøger der fandtes i reolerne. Så var der to stuer, hvoraf den ene kunne rumme mange mennesker ved festlige lejligheder.

Tilbygget på tværs af lærerboligen lå den tredje bygning med en slags stald og lade. Jeg mener at kunne huske, at læreren i sine første lærerår havde lidt husdyr i stalden, vel til en smule supplement til den vist ret sparsomme lærerløn dengang.

Hele »komplekset« var stråttækket i stil med de omliggende huse og gårde. Af »udenoms« var der en legeplads med ribbe og bom i det ene hjørne til gymnastik. Læreren havde en ret stor

blomster- og køkkenhave. Den var altid i fin stand. Både læreren og hans kone var havefolk. Endvidere hørte der til skolen et stykke landbrugsjord, som min far dyrkede for læreren i mange år. Læreren havde ikke selv hest eller landbrugsredskaber.

Så meget om rammerne. Men det vigtigste var selvfølgelig det åndelige indhold i rammerne. Skolen blev drevet efter den såkaldte »vestjyske skoleordning«. Det var en enhedsskole. Der var ikke noget med at dele børnene efter alder eller begavelse. Vi fulgte ad gennem alle tre klasser: æ bette klås, æ mellem klås og æ stor klås, som vi kaldte dem på jysk. De to første klasser strakte sig hver over to år, rummede altså to årgange. Den sidste og ældste klasse strakte sig over tre år og rummede altså tre årgange. I byerne var der noget, der hed mellemskole og realskole. Men det mærkede vi ikke til i Staby. I Ulfborg var der enkelte børn, der rejste med tog til Ringkøbing daglig til realskolen der. Det mest karakteristiske ved den »vestjyske skoleordning« var, at børnene fra 10-års alderen måtte have sommeren helt eller næsten helt fri og have næsten hele deres skolegang om vinteren. I min skole gik ældste klasse kun onsdag formiddag om sommeren, men til gengæld seks timer hver dag om vinteren. Meningen med denne ordning var følgende: »Familier på landet bør kunne have nytte af deres børn til forefaldende arbejde, og børnene skulle desuden ikke blot lære i skolen, men også hjemme øve sig i selvvirksomhed og i tænkning over det læste.«

Skolens opgave var formuleret med disse ord: »At danne børnene til gode og retskafne mennesker i overensstemmelse med den evangelisk-christelige lære, samt at bibringe dem de

kundskaber og færdigheder, der er nødvendige for at blive nyttige borgere i staten.« Kort sagt: Skolen skulle opdrage børnene til gode kristne mennesker og lære dem, hvad de havde brug for som nyttige borgere. Efter denne målsætning måtte hovedfagene blive religion, dansk og regning. Kristendomsundervisningen måtte blive et vigtigt led i opdragelsen til kristne mennesker. Dansk, skrivning og regning havde alle brug for som nyttige borgere. Der var afsat mange timer til disse hovedfag. Men vi havde også nogle mindre fag. Skrivning, som hørte med til dansk, historie, geografi, sang og gymnastik og håndarbejde for pigerne.

Undervisningsmidlerne var få og enkle. Lærerne havde en sort tavle og kridt, nogle landkort og nogle få billeder på væggene. I de små klasser var der et »regneapparat« med kugler, man kunne skyde frem og tilbage på nogle ståltråde. Læreren havde en violin, som det ikke var nogen nydelse at høre ham spille på. Vi børn havde en sort skifertavle og en griffel, et penneskraft og en pen og nogle få lærebøger: bibelhistorie, katekismus, ABC og læsebog, regnebog, danmarkshistorie, atlas og geografi og en sangbog. Undervisningsmetoderne var også meget enkle, hvad jeg vender tilbage til senere.

Langt mere end undervisningsplaner, midler og metoder betyder de lærere, som skal undervise. Det var kun to i den lille skole. Maria Lucia Ibsen 1902-36 og Frederik Kristensen 1912-41. Jeg husker tydeligt min første skoledag, en stor dag både for mig og mine forældre, som for første gang skulle have et barn i skole. Mor fulgte mig. Jeg husker Maria Ibsens venlige, ikke overstrømmende smil, hendes håndtryk og »walkommen«. Hun var en gårdmandsdatter

fra sognet. Hendes far var en meget markant personlighed, veteran fra krigen i 64, hvor han blev såret og af den grund altid bar en lille kalot. Jeg har vist kun været i det hjem én gang, nemlig da jeg som lærling var sendt dertil for at reparere et eller andet, jeg husker ikke hvad. Men jeg husker, at der blev holdt andagt ved bordet i dette grundtvigske hjem. Det var almindeligt i indremissionske hjem, men den eneste gang, jeg har oplevet det i andre hjem, hvor kirkelige de ellers var. Hvad hendes uddannelse angår, stammer min viden fra et par replikker, da den lidt rapmundede biskop Olesen var på visitats i Staby, både i kirken og i skolen. »Hvor har De så Deres uddannelse fra, frk. Lucia?« »Ja, ja – a hår jo wat o Askov højskol.« »Måske engang i kong Arilds tid?« replicerede biskoppen, sikkert for sjov. Hvordan det nu har sig, den grundtvigske højskoleuddannelse var bestemt ikke dårlig for en småbørnslærerinde. Hun var en god lærerinde, rolig, ægte, altid sig selv. Der var trygt i hendes timer – næsten som hos en mor. Vi begyndte dagen med en morgensang og et Fadervor. Hun var god til at fortælle – især bibelhistorie. Stiltfærdigt med jysk dialekt og sindighed. Hun har sikkert lært i Askov, at fortælling er den bedste metode. Hvad hun fortalte, lå hende selv på sinde. Det var en selvfølge, at hun sad i kirken hver søndag. Hun skænkede nye malerier til kirkens altertavle. Siden har Nationalmuseet ordnet kirkens alterparti, og den gamle altertavle hænger nu i tårnrummet. Maria Ibsen var meget afholdt både af børn og forældre, en stabyaner blandt stabyanere. Førstelærer Frederik Kristensen var fra Mors. Han var dimitteret fra Ranum Seminarium, derefter lærer i Amerika et år og siden fem år i sin hjemby Redsted. I 1912 fik han embedet ved

Staby Søndre Skole og satte sit præg på skolekredsen indtil 1941, da han som pensionist vendte tilbage til Mors, til Øster Jølby, vel især fordi han gerne ville være med i den store grundtvigske frimenigheds liv, som fandtes der. Mit kendskab til ham stammer både fra skolestuen, fra et gensidigt venskab mellem mit hjem og lærerens med mange gensidige besøg gennem årene og fra mine mange samtaler med ham, når jeg var hjemme i Staby. Her skal jeg især omtale ham som lærer i skolestuen. Men træk fra senere samvær må med i billedet af denne særprægede mand.

Af skikkelse var han middelhøj, slank og rank. Hans skarpe ansigtstræk, det levende, årvågne, til tider skarpe blik, som kunne glimte både af varme og strengthed, vidnede om et menneske med sind og holdning, en mand, der stod for noget og gik ind for det med hele sin sjæl. En markant personlighed, man ikke kunne gå ligegyldig forbi. I samtaler varede det sjældent længe, før han vandrede op og ned ad gulvet og medrivende fortalte om den sidste bog, han havde læst, eller et problem, han for tiden var optaget af.

Hans engagement kunne undertiden overskride det rimelige. Vi spillede skak. Til at begynde med var det altid mig, der tabte, og ham, der vandt. Men efterhånden blev det omvendt. En aften var der en del gæster i lærerhjemmet, blandt andre mine forældre og mig. »Vi skal have et spil skak, Kristen.« Han tabte. Et spil mere med samme resultat. Og jo ivrigere han blev, desto flere fejl lavede han. Tiden gik. Selskabet blev budt til bords, sad og ventede på os to. Endelig fik fru Kristensen ham – og dermed mig – trukket ind til bordet. Kristensen slugte kaffen uden at ænse gæsterne, så optaget hans tanker var af skakspillet. »Vi skal ind og

fortsætte, Kristen,« sagde han og rejste sig. Så kunne gæsterne underholde sig med hinanden og med fru Kristensen, som heldigvis var en hyggelig og underholdende værtinde. Jeg var helt flov, men bare lade ham vinde ville jeg dog ikke. Så det blev til skakspil hele aftenen. En sær kanut tænkte gæsterne om værten, tror jeg. Også hans redelighed kunne overskride det rimelige. Engang jeg besøgte ham, kom der en mand, som skulle tælle avlen op hos folk, hvor mange traver byg, havre, rug, tønder kartofler osv. Hos lærer Kristensen var det havens frugttræer og frugtbuske. »Skal det være nøjagtige tal?« spurgte Kristensen. »Nej, det kommer sæt et så nyw,« svarede manden. »Hvor mange ribsbuske?« Kristensen kunne ikke huske om 14 eller 15, men fór ud for at tælle. »Hvor mange æbletræer?« Igen ud at tælle, om det var 23 eller 24. Jeg husker ikke, hvor mange gange, han var ude at tælle. Men det var plagsomt for manden at sidde og vente på alt det tælleri til ingen nytte. For at tilfredsstille Kristensens ømme samvittighed. En sær kanut tror jeg manden tænkte.

Kristensen var en meget samvittighedsfuld lærer. Dagen begyndte med en morgensang og et Fadervor, der blev bedt stilfærdigt med en tone af inderlighed og dyb ærbødighed. Derefter en religionstime tre eller fire dage om ugen. En religionstime var det samme som en kristendomstime.

Der er næppe tvivl om, at Kristensen anså kristendomsundervisningen for at være det vigtigste fag. Da jeg som rektor skulle til at uddanne lærere ved Haslev Seminarium, skrev han til mig: »Jeg er bange for, at forberedelsen af vore vorde lærere alt for mange steder er præget af tidens materielle og åndløse eller dog åndsfattige luft, der blæser over os alle i denne

tid. Når samfundsånden er verdslig, så der kun er tale om at opdrage praktisk duelige samfundsborgere, mens omsorgen for de enkelte børns egentlige og dybeste tarv sættes til side og kun erstattes af en moralsk standard, så får vi en forfejlet, en fattig folkeskole trods nok så megen intelligens og oplysning. Derfor har det så meget at sige, om der fra vore seminarier kan udgå en skare unge mænd og kvinder, der er åndeligt modne og har rod i virkeligheden, ikke den, man plejer at kalde således, men den virkelighed, der består, når tidens skygger »som røg og støv forgår.« Et godt ord fra min gamle lærer til en ung seminarierector.

Men jeg vender tilbage til hans kristendomsundervisning i skolen, hvor han prøvede at praktisere, hvad han skrev til mig. Vi lærte meget i kristendomstimerne. En masse bibelhistorie. Vi lærte, at Gud har skabt alt og skabt os mennesker i sit billede. Vi lærte om syndefaldet. Vi lærte om Abraham, Isak og Jakob, om Saul, David og Salomon. Vi lærte især meget om Jesus, om hans under og lignelser, hans død og opstandelse. Vi gennemgik Matthæus-Evangeliet. Vi skulle fortælle et stykke i hver time. Vi sad to ved hvert bord og skulle rejse os begge og hjælpe hinanden med at fortælle. Vi fik Luthers Katekismus gennemgået. De ti bud, trosbekendelsen, Fadervor. Men vi skulle ikke lære Luthers forklaringer udenad. Han ville ikke have sine drenge til at sidde og bande over Luthers Katekismus, fordi de skulle terpe den udenad. Kristensen var grundtvigianer. Grundtvig var imod terperi. Men vi fik Luthers fine forklaringer gennemgået og forklaret. Og så lærte vi mange salmer. Jeg kan dem næsten udenad den dag i dag. Mest greb det os, når han selv fortalte – engageret og personligt. Et par eksempler. Jeg

glemmer aldrig den time, da han forklarede os børn, at døbte menneskers plads søndag formiddag er i kirken. Han talte så varmt og medrivende derom, at stemningen i timen står ganske levende i min erindring, selv om jeg ikke husker hans ord ordret. Eller den time, da han talte med os om ærlighed. Han havde selv været uærlig som barn to gange. Den ene gang havde han taget et stykke sukker af sukker-skålen uden at spørge. Den anden gang havde han bedt sin far om et søm. Så havde han taget det største, hvad han ikke havde bedt om. Jeg husker hans blufærdige gennemgang af det 6. bud. »Der er nogle, der siger, at moderen føder de små børn. Andre siger, at storken kommer med dem. Hvad tror I, der er det rigtige?« En eller anden må have svaret: »At moderen føder barnet.« For jeg husker tydeligt, at Kristensen svarede: »Det tror jeg også.« Vist den eneste sexualundervisning, vi fik i skolen. Langt de fleste timer blev brugt til dansk, skrivning indbefattet, og regning. Da der var flere årgange i klassen, måtte læreren gennemgå stoffet holdvist. Holdene var ikke delt strikte efter årgange. Jeg husker, at jeg et år var på hold med en jævnaldrende, senere med en dreng, som var ældre. Jeg tror, Kristensen »mingelerede« holdene sammen, som han syntes bedst, selv om det vel i hovedtræk blev efter årgange. Jeg mener, vi var ca. 45 i ældste klasse. Jeg husker, at der ikke var plads til alle ved to-mands bordene. Der blev lagt brædder tværs over gangen mellem bordrækkerne både i bænke- og bordhøjde, så der var et bræt både til at sidde på og til at skrive ved. Jeg gætter på, at vi skiftedes lidt til at indtage disse ikke særlig behagelige pladser mellem bordrækkerne. Mens læreren gennemgik stof for det ene hold, måtte børnene på de andre hold hjælpe hinan-

den, så godt vi kunne. Her betød det meget, hvem man sad ved siden af. Jeg husker et år, jeg sad ved siden af en dreng, som havde meget svært både ved dansk og regning. Jeg skulle hjælpe ham, så godt jeg kunne. Måske det slet ikke var dårligt for mig. Der er ting, man selv lærer bedre ved at skulle forklare dem for andre. Men det var ikke godt for min kammerat. Jeg havde jo ingen uddannelse til at lære ham tingene. Året efter sad jeg ved siden af en jævnbyrdig. Vi kappedes især i regning og nåede meget. Morsomt nok så jeg i en svensk pædagogik, at Stockholms skoledirektør henviste til den vestjyske skoleordning i Danmark som et godt eksempel på aktivitetspædagogik. Læreren var tvunget til at sætte børnene i aktivitet, med selv at arbejde med stoffet og med at hjælpe hinanden. Mens læreren gennemgik stof for et andet hold. Det er sandt nok. Men det gik ud over de svage. I dag sættes der en støttepædagog til at hjælpe dem. Af de mindre fag var Kristensen nok mest optaget af historie, Danmarks historie, specielt Sønderjyllands. Han elskede vort land, vort sprog, vort folk, vort flag. Det smertede ham, at der ikke blev kæmpet for fædrelandet den 9. april, da tyskerne kom. »Jeg er dog glad for, at der blev kæmpet lidt ved grænsen,« husker jeg, han sagde. Aldrig glemmer jeg tiden før afstemningen om vor sydgrænse i 1920. Kristensen tegnede grænser på Danmarkskortet med ryggen til os og glemte både sig selv og os. Da han kom i klassen morgenen efter afgørelsen, sagde han sørgmodigt: »Flensborg kom ikke med.« Jeg kan endnu i erindringen høre sorgen i hans stemme. Vi vidste godt, at Flensborg var hans store håb. Geografitimerne har jeg ingen konkrete erindringer om, selv om Kristensen gik op i stoffet

som i de andre fag. I sangtimerne lærte vi mange fædrelandssange og salmer. Vi var glade for at synge i samlet flok. Men han hørte os også enkeltvis og spillede violin til. Ikke så let at synge til, hvis tonen var lidt falsk. Men vi fik nogle åndelige værdier ind i vore sind ved hans varme ord om sangenes og salmernes indhold. Med hensyn til gymnastik var det heldigt, at der i 1916 blev bygget et forsamlingshus i skolens nærhed. Det var også beregnet til gymnastik både for os børn og for unge. Mens der tidligere kun havde været nogle små øvelser i klassen om vinteren, kom der nu gang i det. Drengene og pigerne var sammen. Foruden fællesøvelser var der også øvelser, hvor vi var delt. Om sommeren husker jeg, at læreren spillede fodbold med os på legepladsen – eller vandrede ned til Husby Sø og badede, læreren med os drenge, lærerinden med pigerne. Pigerne havde et ekstra fag i håndarbejde, som vist lå uden for skoletiden.

Der var noget, der hed disciplin dengang. Vi blev straffet med klø eller eftersidning, hvis vi var ulydige eller ikke kunne vore lektier. Lærer Kristensen havde et stærkt temperament, som gjorde, at han gik levende op i alt, hvad han havde med at gøre. Men det kunne nu og da tage magten fra ham, så han straffede for hårdt. Det skete af og til, at han efter skoletid cyklede ud til et hjem for at bede om undskyldning for, at han havde slået for hårdt. Jeg fik kun klø én gang i min skoletid, men da også eftertrykkeligt. Jeg løb hver dag hjem til middag i mine træsko. Det kunne lige nås. Som omtalt måtte vi ikke løbe ude med vore kludesko. Men en dag, det var frost og tørt føre, sagde mor, at jeg godt måtte løbe hjem i mine kludesko. Det gik dog lidt lettere. Uheldigvis stod lærer Kristensen i

gangen, da først tre piger og jeg som den fjerde kom løbende udefra i vore kludesko. Jeg fik klø for os alle fire. Uha, som han slog i hovedet. Efter skoletid tog han mig til side og spurgte: »Skal vi ikke være gode venner igen?« Jeg husker ikke, hvad jeg svarede. Men venskabet har næppe været varmt fra min side den første tid derefter. Det var i orden med straf for forseelsen. Men den var urimelig hård. Som voksen har jeg forstået, at det må have været en plage og kamp for Kristensen med hans uhyre følsomme samvittighed at skulle slås med et så hidsigt temperament. Men sådan tænkte jeg givetvis ikke som dreng. Og det voldte ham en del kontroverser med forældre og at klimaet i skolestuen undertiden blev mere præget af ængstelse end af tryghed.

Engang imellem kom der en eller anden ung mand og overværede undervisningen. Det var elever fra Staby Vinterlærerseminarium. Det begyndte som højskole i 1852 som nr. 4 af de grundtvigske højskoler her i landet. I årene 1856–84 var der højskole om vinteren og vinterlærerseminarium om sommeren. I årene 1884–1920 var det vinterlærerseminarium hele året. Efter den »vestjyske skoleordning« med de mange timer om vinteren var der en del lærere, som der kun var brug for om vinteren. De kunne nøjes med en begrænset uddannelse på vinterlærerseminariet. Men i 1920 var det slut med denne uddannelse. Og i 1923 blev skolen udvidet med et par nye fløje og omdannet til efterskole og er i dag en velfungerende grundtvigsk ungdomsskole. Som tømrerlærling havde jeg den fornøjelse at være med til at bygge de to nye fløje. Efterskolens første forstander var Jens Kjær, en af de kendte grundtvigske højskolefolk. Jeg har hørt ham som taler på hans skole og som prædikant i

Staby kirke og husker ham som en levende og varmhjertet forkynder.

Lærer Kristensen forsømte aldrig sin skole. Men en vinter var han syg en periode. Et par elever fra vinterseminariet skulle vikariere for ham. Først en lille fyr, som slet ikke kunne styre os. Nogle bavianer lå og sloges på gulvet i timerne, husker jeg. Snart fik vi en anden, en lang ranglet mand. Jeg tror, det var i hans første time, at en af knægtene igen skulle forsøge sig. »Kom herop dreng.« Drengen stod foran katederet, læreren på den anden side. Så gav han drengen en knaldende lussing med den flade hånd. Drengen gav sig til at tude. »Hvad er du for en kryster? Kan du ikke tage en lussing uden at tude. På plads med dig.« Siden havde han fin ro i klassen. I øvrigt var han så god en pædagog, at han sagtens kunne have klaret det uden lussingen. Men han har vel hørt om kammeratens fiasko og så villet tage uroen i starten.

Det var en lille parentes om skolens forbindelse med vinterlærerseminariet i sognet. Men så skal der nævnes nogle uforglemmelige dage i skolen. To årligt tilbagevendende. Vi havde hvert år en dejlig julefest i skolen, hvor også vore forældre var velkomne. Først gik vi rundt om et stort smukt juletræ og sang mange julesalmer. Kristensen holdt en god juletale til os. Og fru Kristensen serverede chokolade og kringle i deres rummelige dagligstue – holdvist. Hun var et meget afholdt menneske. Der var noget så yndefuld over hendes stilfærdige væsen. Man befandt sig trygt ved hendes rolige, åbne blik og naturligt milde smil. Hun bidrog meget til julefestens glade stemning. Og så var der »eksamen« en gang om året. Da kom skolekommissionen med præsten i spidsen og

hørte på os. Præsten sad oppe ved katederet med en protokol, hvori han skrev den enkeltes karakterer i dansk og regning. Det var en spændende dag for os børn. Sådan følte vi det. Her kunne være grund til nogle ord om forholdet mellem skole og kirke på den tid. Men først lige et par ord om endnu en slags særlige dage, nemlig når vi var på udflugt en gang om sommeren. Den kunne gå forskellige steder hen, men vist oftest til »æ haw«. Bønderne stillede deres arbejdsvogn, »æ skrawvogn«, til rådighed. Der kunne sidde mange børn i sådan en »skrawvogn«. Så kørte vi af sted til »æ Bjærghu's« eller »Fja'nd«. Jeg husker ikke, hvad vi havde med af mad og drikke. Men vi sad i hvert fald i klitterne og fortærede det – vel lidt pålægsmad, lidt kager med sodavand eller hjemmebryg til. Men det kunne også være længere udflugter som f.eks. et år til Viborg, især for at se domkirken med Joakim Skovgaard's berømte bibelske freskomalerier. Det var igen med »skrawvogn« til Ulfborg station. Og så med tog til Viborg. Det var en lang rejse dengang – en rejse, der aldrig glemmes.

Og så lidt om forholdet mellem skole og kirke. Der var en nøje forbindelse imellem dem dengang. Skolen var en kristen skole. Derfor skulle lærerne være kristne, være medlemmer af folkekirken. Og præsten var født medlem af skolekommissionen. Det var ham, der havde tilsyn med skolens arbejde og ansvaret for, at skolen virkelig gav børnene en kristelig opdragelse. Man mente vel, det gav en vis garanti for, at skolens kristne målsætning blev opfyldt, når det var præsten, der skulle føre tilsynet. Og lærer Kristensen var kirkesanger. Og det var let at mærke, at han levede med i kirkens gudstjeneste. Med inderlighed bad han indgangs- og

udgangsbønnen. Det kunne knibe med renheden i forsangen. Kom han for meget ved siden af, gik han ned til sin kone og lyttede til hendes gode og altid præcise sang for at blive sporet ind på den rette tone. Af samme grund satte hun sig altid på yderste plads på bænken. Lærer Kristensen måtte samarbejde med fem præster. De fire var grundtvigianere som han selv, den sidste nærmest tilknyttet Indre Mission. Jeg tror, der herskede et godt forhold mellem ham og de skiftende præster. Desværre dog med en undtagelse. Det var en mand, som af en eller anden grund ikke kunne lide Kristensen. »De må ikke røre mig,« sagde han til Kristensen, der var vant til at hjælpe præsten i præstekjolen. Præsten var sig bevidst at være lærerens overordnede. Det tilspidsede sig derhen, at han engang mødte op lige efter skoletid sammen med et par medlemmer af skolekommissionen for at give Kristensen en irettesættelse for en for hård afstraffelse, han havde givet en dreng. Jeg kan endnu se den flotte mand med den flotte sorte frisure spankulere ind i skolestuen i slutningen af sidste time og hviske noget til lærer Kristensen. På en eller anden måde havde vi børn i forvejen fået at vide, hvad der forestod. Det er blandt andet den slags, der har gjort, at lærerstanden har ønsket sig fri for kirkens tilsyn og er blevet det. Nu er præsten ikke født medlem af skolekommissionen, men kan vælges ind på lige fod med alle andre. Personlig havde jeg den glæde i mine præsteår at blive valgt til formand for skolekommissionen. Mit samarbejde med lærerne tænker jeg tilbage på med stor glæde. Der var ikke noget med over- eller underordnet. Og »eksamensdagene« var festdage.

Hvad fik vi nu ud af de syv år i Staby Søndre

Skole? Vi fik nogle ganske gode elementære kundskaber i de tre hovedfag, dansk, regning og religion og en vis viden i de mindre fag, alt i alt slet ikke dårligt, når man havde så energisk, begavet og dygtig en lærer som Kristensen. Men det vigtigste var vel, at der var nogle ting, der stod fast for os, da vi forlod skolen. Der er en Gud, som har skabt alt og skabt os mennesker i sit billede. Han elsker os. Det er ham, der har givet os livet og alt, hvad vi er og har. Vi havde lært de 10 bud og »Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte, af hele din sjæl og af hele dit sind« og »Du skal elske din næste som dig selv«. Vi havde fået meget at vide om Jesus, hans undere, lignelser, død og opstandelse. Vi vidste, at vi var blevet Guds børn i dåben. Vi vidste, at Jesus var kommet for at frelse os fra synden og døden og Djævelens magt. Og når vi skulle herfra, skulle vi hjem til Guds lyse himmel. Kort sagt: Der var mening i det hele. Det stod jo altså sammen i Bibelen, som var Guds ord.

Og det, vi sådan havde lært i skolen, stemte godt med hele tidens livssyn. Alle troede, der var en Gud til. Alle troede, at Bibelen var Guds ord, selv om de måske aldrig læste i den. Alle troede, at de 10 bud skulle holdes. Alle troede, der var et evigt liv bag gravens mørke vande. Ingen skulle bilde os ind, at kirkegården var en endestation, så vi endte som dyrene. Den var kun en mellemstation til det evige liv. Alle troede, Jesus var Guds Søn. Alle troede disse elementære ting. Det gjorde mor og far. De var missionsfolk. Det gjorde naboerne, som ikke var missionsfolk. Men det var en selvfølge, at de skulle i kirke om søndagen og høre Guds ord. Vor eneste avis var Ringkøbing Amts Dagblad, der bragte en prædiken til hver søndag.

Vi hørte rygter om nogle mennesker ovre i hovedstaden, som man kaldte fritænkere og som ikke troede, der var en Gud til, heller intet evigt liv. Men de kunne da ikke være helt forvaret i øverste etage. Inderst inde troede de nok alligevel, der er en Gud til og en evighed, selv om de nægtede det med munden, mente vi.

Sommeren 1921 gik jeg til konfirmandforberedelse hos den unge pastor Niels Hansen. Det var hans første embede og hans første konfirmandhold. Han var gårdmandssøn fra Esbjerg-egnen. Hans yndige kone, Maja, var præstedatter. De faldt hurtigt til blandt stabyanerne. Vi konfirmander glædede os hver gang til at komme i præstegården. Pastor Hansen var et roligt, harmonisk og mildt menneske med et klart grundtvigsk syn, men frisindet over for andre. Han søgte en samtalens pædagogik, ægte grundtvigsk. Vi skulle f.eks. prøve at fortælle salmernes indhold, ikke remse dem op. Så talte han med os om indholdet. Men det blev nu ham selv, der måtte sige det meste. Vestjyske børn var i hvert fald dengang ret tilbageholdende. Hans yndlingssalme var »Den store Mester kommer«. Af og til tog han en leg med os i det grønne i frikvarteret. Og fru Maja bød os undertiden ind i stuerne til et lille traktament.

Jeg husker tydeligt min konfirmationsdag. Den festlige, højtidelige stemning derhjemme, før vi skulle af sted til kirken. Jeg havde fået en fin ny »matrosbluse« og »matros hue«, som vi kaldte disse beklædningsgenstande. Jeg fornemmede på mor og far, at de følte det som noget stort og festligt, der skulle ske i kirken, når dåbspagten skulle bekræftes. Ved det festlige middagsbord havde jeg det unge præstepar »til bords«. Det er klart, at jeg også var optaget af gaverne. Slet ikke så få. Men jeg husker kun en Bibel fra mor

og far, hvori mor havde skrevet: »Lad denne bog blive en lygte for din fod og et lys på din sti.« En salmebog og Olfert Ricards »Ungdomsliv«, en bog, som på den tid var en meget hyppig konfirmationsgave. Deri kunne man læse, hvordan et rent ungdomsliv skulle leves. Om aftenen var stuerne fulde af gæster. Ingen vidste, hvor mange der kom. Alle var velkomne sådan en dag efter vestjysk gæstfrihed og skik. Blandt gæsterne var lærer Kristensen og hans kone. Der blev sunget og holdt små taler til mig. En af missionsfolkene må have sagt noget om omvendelse – jeg husker ikke hvad. Men så meget tydeligere husker jeg, at lærer Kristensen tog ordet i protest. Man skulle ikke tale om omvendelse til sådan en dreng. Han skulle have lov til at udvikle sig og vente alt i naturens orden. Han fik det sagt med den for hans temperament vanlige ildhu. Jeg husker ikke hans ord ordret, men meget tydeligt den pinlige stemning i stuerne for en stund. Der blev en lille ordveksling mellem grundtvigianeren og et par af missionsfolkene. Far forsøgte sig med et par formidlende ord. Skønt missionsmand tror jeg, han forstod Kristensens ærinde, så gode venner de to mænd var. Fars ord mildnede stemningen.

Konfirmeret, men ikke derfor færdig med det unge præstepar. Da jeg kom til universitetet, var pastor Hansen præst i København og var ofte min tilflugt, når jeg trængte til en tillidsfuld snak om alle de brydninger, det teologiske studium kastede en ud i. Da jeg blev præst på Fyn, var pastor Hansen præst i Ollerup. Nu var vi kolleger. Og så har vi i øvrigt jævnligt besøgt dem i Ollerup også efter deres pensionering – ja indtil telefonen ringede en dag i 1982: »Det er Kirsten. Du har set mig som lille pige, men kender mig ikke. Men mor og far har ofte

udtrykt deres glæde over, at du og din kone blev ved at besøge dem. Så synes jeg, at du skal vide, at far ligger for døden.« Et par dage efter ringede hun igen: »Far døde i søndags, mens kirkeklokkerne ringede til gudstjeneste. Jeg synes, det var så smukt for en gammel præst.« Da var han 89 år gammel.

I vinteren mellem min konfirmation i oktober 1921 og begyndelsen på min lærlingetid den 1. april 1922 gik jeg i aftenskole hos lærer Kristensen. Det var morsomt at være elev sammen med voksne i mange aldre. I dansk og regning var det let at følge med, da vi lige havde haft det i skolen. Men her kom man så i øvrigt i en lidt mere voksen kontakt med læreren end i barneskolen. Der indgik også en slags foredrag i hans aftenundervisning af litterær og historisk art. Han var en god og levende foredragsholder og blev brugt også uden for sognet til den slags. Men da jeg flyttede fra sognet som 14-årig, har jeg ikke megen erindring om hans folkelige virke på dette felt.

Som før citeret skulle børnene »ikke blot lære i skolen, men også hjemme øve sig i selvvirksomhed og i tænkning over det læste.« Det var en selvfølge, at vi skulle hjælpe til både ude og inde i sommerhalvåret næsten uden skolegang. Hvad skulle vi ellers få tiden til at gå med? Fra fattige hjem kom børnene ofte ud at tjene. Jeg var eneste dreng, så der var nok for mig at bestille hjemme. Luge roer, tynde ud, binde op efter leen i høsttiden, rive hø i engen, tage kartofler op om efteråret. Også hjælpe at passe dyrene, fodre dem, trække kørne i engen og vogte dem hele eftermiddagen. Lidt kedeligt, hvis der ikke var en dreng i naboen gen at snakke med. Da jeg blev stor nok dertil, lærte

jeg også at malke. Vi gravede selv tørv i mosen, hvor far kunne betale for et stykke hvert år. Det var vel nok en fedtet bestilling at bakse med de våde tørv. Om vinteren gik det meste af tiden med skolegang og lektier, som vi havde temmelig mange af. Men dog hjælpe far en smule med at tærse med plejl og skære hakkelse til hestene. I ledige stunder vinteraftenerne lærte jeg såmænd også at strikke en uldtøje og et par sokker. Mor klippede selv fårene, kartede ulden, spandt og strikkede.

Megen lyst til landbruget har jeg aldrig haft. Men det var den selvfølgeligste ting i verden, at børn skulle hjælpe til. Det var slet ikke noget, man diskuterede. Måske der var børn, der blev brugt for hårdt – specielt hvis de var ude at tjene. Det gjorde vi ikke. Mor og far var klare over, at landbruget ikke var min lyst. Mit kæreste sted efter mit hjem var bedstefars værksted, et paradis af ting, værktøj, søm i alle størrelser, træstykker i massevis. Aldrig kunne jeg blive træt af at betragte ham ved hans arbejde. Han gik op i det. Der var ligesom andagt over det. Og så fik jeg lov til at prøve værktøjet selv. Min far købte løvsav og andet værktøj til mig og tynde træplader, som man kunne snitte mange ting af, og holdt »Familiejournalen«, som hverken han eller mor læste. Men der var hver uge modeller til løvsavarbejder, som lige var noget for mig. Mor og far sørgede for, at jeg havde rimelig tid til min elskede hobby. Det er egentlig med undren og tak, jeg tænker tilbage på deres forståelse af et barns behov. De havde den i deres sind uden at have læst børnepsykologi eller den slags. Som seminariermand har jeg læst mange tusinde sider pædagogik og psykologi, men er ikke spor klogere på opdragelse end mine forældre, selv om jeg kan mere teori.

Men foruden sløjde var der også musikken. Far købte et stueorgel. Og vi tre søskende fik undervisning hos vor kusine Sofie i Ulfborg, som var organist ved kirken. Da jeg kom i lære og ikke kunne tage orgelet med mig, lå der en ny violin på min seng en aften derhjemme, da jeg skulle til køjs. Så fik jeg undervisning i violinspil nogle år. Jeg cyklede hjem hver lørdag aften og tilbage søndag eller tidlig mandag morgen. Vi spillede i timevis, min søster orgel og jeg på violin. Sang og salmer i massevis. Det var bestemt ikke det store sus. Finkulturens folk ville trække på skulderen. Men hvor havde vi dog mange glade timer med vor primitive musik.

Men det vigtigste af det hele var hjemmets ord. Hvad mor og far sagde til hinanden og til os børn, hvad de fortalte os, snakkede med os om. Børn lærer meget af hjemmets snak om alle mulige ting, om dyr og planter, om mennesker, om Jesus. Det er jo også især ord, der skaber hjemmets klima. Milde ord et mildt, kristne ord et kristent klima.

Man kan roligt sige, at det ikke blot var i skolen, vi lærte noget. Vi lærte også meget hjemme, men til dels helt andre ting. Man har spurgt, om vi opnåede lige så gode teoretiske kundskaber som børn, der gik i skole hele året i hele deres skoletid. Man har hævdet det og blandt andet begrundet det med en række højskolelæreres udsagn om, at elever fra denne ordning klarer sig godt blandt de andre. Men det er vanskeligt at få et sikkert svar. Så det lader jeg ligge.

Men ordningen var fremmede for to vigtige sammenhænge, nemlig den mellem skole og hjem og den mellem hånd og ånd. Tyngdepunktet i opdragelsen kom til at ligge

hos forældrene derved, at de havde hele ansvaret for børnene om sommeren og måtte tage sig meget af deres skolegang om vinteren, hjælpe dem med deres mange lektier, i det mindste holde dem til lektierne. Ordningen kaldte stærkt på forældrenes medvirken. Den respekterede hjemmets ret til børnene, men lagde så også hovedansvaret på hjemmet. Man har kaldt den »vestjyske skoleordning« forældreskole. Jeg tror, det er rigtigt, og at den just ved at være det fremmede samarbejdet mellem hjem og skole. Et direkte samarbejde om lektierne. Et indirekte samarbejde derved, at børnene lærte meget begge steder, både i hjem og skole. I skolen mest teoretiske kundskaber, i hjemmet praktiske færdigheder og meget, meget mere. En hjemmets og skolens enhedsfront i opdragelsen.

Og her er vi så ved den anden vigtige sammenhæng, den mellem håndens og åndens arbejde. Som en jysk bonde udtrykte det: »Vi er da et kun bløven gien en howe, men osse en krop! Å de må wal vær Wohær hans mjønning, te vi ska lær å brug begge del.« Vi lærte »å bestell nåt«, som min far sagde. På en naturlig og sund måde. Det stemmer godt med Grundtvigs pædagogik. Han hævder, at der ved en højskole skal være værksteder og et godt landbrug, så der bliver sammenhæng mellem åndens og håndens virke. Det samme er godt for børnene. Det sørgede den »vestjyske skoleordning« for, hvad vi er mange, som er taknemmelige for. Jeg har omtalt, at lærerinden og læreren i skolen og præsterne var grundtvigianere. Hvad betød det pædagogisk og åndeligt? Det er ikke så let at besvare og beskrive. På nogle få sider kan det kun blive nogle antydninger og må tages som et subjektivt skøn, sådan som det står for mig personligt.

Pædagogisk tror jeg, det prægede skolen ret så meget. Man har beskyldt den gamle skole for at være en terpeskole. Lærerne gennemgik stoffet efter bogen og hørte børnene efter samme.

Hvor meget der er om denne beskyldning skal jeg ikke udtale mig om. Men sådan står Staby Søndre Skole i hvert fald ikke for mig. Vi fik da stoffet gennemgået og blev hørt deri. Vi skulle sandelig lære noget. Og sandt at sige var Kristensens timer mere præget af energi end af munterhed. Humor var ikke hans stærke side. Og så alligevel. Både lærerinden og han var så engageret, så levende med i deres gennemgang, at den blev til levende ord, til personlig tale, ikke sjældent til fortælling med sjæl og sind. Således står min barndoms skole for mig som en levende skole og ikke som en terpeanstalt. Og jeg tror ikke, det bare er senere forestillinger, som mit nuværende kendskab til Grundtvigs og Kolds levende ords pædagogik har påduttet mig. Undervisningen i konfirmandstuen lå på samme linie.

Men hvad betød det så åndeligt med disse grundtvigske folk? Mit hjem var som nævnt tilsluttet Indre Mission. Her kunne jeg skrive en lang teologisk afhandling om den grundtvigske og indremissionske retning i vor folkekirke, men må nøjes med nogle glimt til dels af personlig karakter.

Hvad jeg vil sige derom, vil jeg prøve at knytte til to emner, nemlig til disse folks forståelse af menighed og skaberværk, som har været både berigende og frigørende i mine indre missionske sammenhænge.

Som tidligere omtalt besøgte Kristensens og mine forældre jævnligt hinanden. De var gode venner, men ikke altid enige. Fra min barndom husker jeg to »teologiske« debatter i mit hjem.

Vel ikke helt tilfældigt, at de begge handlede om omvendelse, som spillede en stor rolle i Indre Missions forkyndelse, men som Kristensen og far ikke var enige om.

Jeg husker ikke, hvor gammel jeg var, da den første debat fandt sted. Men vi skulle have en ny præst i sognet. En af ansøgerne var kaldt til samtale med menighedsrådet i mit hjem. Både far og lærer Kristensen var medlemmer af rådet. Man kom til at drøfte, om der var mulighed for omvendelse efter døden. Det blev en debat mellem far og Kristensen. De andre sagde ingen ting. Kristensen vandrede op og ned ad gulvet. »Jeg kan ikke holde ud at tænke på, hvis de mange børn, jeg har undervist i religion og som tilsyneladende er ganske ligeglade med kristendommen, ikke skal få en chance efter døden.« Far sad rolig ved bordet og sagde stiltødt på jysk, men således citeret: »Jeg tør ikke fortrøste mig til en omvendelse efter døden. For der står jo i Bibelen: I dag, når I hører hans røst, så forhærd ikke jeres hjerter.« Når jeg skønt barn dengang husker det så tydeligt, som var det i går, skyldes det vel, at jeg her oplevede to mænd, for hvem det med Gud og evigheden var en virkelighed, som knyttede dem sammen i et venskab, selv om de kunne være uenige om detaljer, men så også en lærer, hvem ikke blot børnenes timelige, men også evige vel lå på sinde.

Referatet af denne første debat var en lille parentes, taget med, fordi den viser noget om Kristensen og om venskabet mellem ham og min far. Den anden debat er en naturlig indledning til det første af de to emner, jeg vil sige lidt om, til menighedssynet. Det drejer sig om den tidligere omtalte ordveksling på min konfirmationsdag mellem et par missionsfolk og lærer Kristensen, da han protesterede mod, at man

talte om omvendelse til sådan en dreng. Bag denne protest lå Kristensens menighedssyn. Må jeg citere fra et af hans breve til mig: »Det enkelte menneske – du og jeg – er døbt på troens ord. Må da ikke dette ord blive det eneste, ja grundlæggende – for dig og for mig – ja for alle, der i dåben ser Guds begyndelse med os? Den, der holder sig til troens ord, har fast grund under sine fødder.« Her nævnes to centrale ting i hans menighedsforståelse, nemlig dåben og trosbekendelse. Det er i dåben, Gud begynder med os, »gør os til sine børn,« som det hedder i dåbsritualet. Og det er i trosbekendelsen, som vi døbes på, vi har det klareste udtryk for, hvad kristendom er. I den har vi den faste grund. Menigheden er de døbte samlet om dåb og nadver og bekendelsens levende ord. Her er Kristus lyslevende til stede. Her er det livsord, der skaber, hvad det nævner, ved Åndens kraft. Det var det menighedssyn, der lå bag hans tidligere omtalte medrivende ord til os børn om søndagens gudstjeneste. Ingen har udtrykt dette menighedssyn stærkere og skønnere end Grundtvig i sin lovsang:

Vidunderligst af alt på jord
er Jesu Kristi rige,
dets herlighed er og så stor,
at det har ingen lige.

Dets gåde er et guddomsord,
som skaber, hvad det nævner,
som fylder dale trindt på jord
og klipperne udjævner.

Usynligt vel som sjæl og sind,
det nemt dog er at kende,
alt som en stad på bjergetind,
der ses til verdens ende.

Med det indvies Jesu dåb,
velsignes Jesu bæger,
så hist udspringer livets håb,
og her det vederkvæger.

Lærer Kristensen var skeptisk over for Indre Missions omvendelsesforkyndelse. Han mente, den tenderede i retning af at lægge vægten på omvendelsen i stedet for på dåben og dermed også i retning af at forstå menigheden som de omvendte i Indre Missions samfundet. Hertil må nu først siges, at ingen i den danske kirke har talt så meget om dåben som Vilh. Beck, Indre Missions stifter. Men så må det nok i øvrigt indrømmes, at i min barndom og ungdom var der grund til Kristensens skepsis. Der taltes langt mere om omvendelse end om dåben i IM's forkyndelse og ofte så generaliserende, som om alle skulle have samme omvendelsesoplevelse og helst skulle kunne sige hvornår. Det kunne volde store vanskeligheder for unge, hvis erfaringer slet ikke kunne harmonere med denne forkyndelse. Det må også indrømmes, at der undertiden taltes, som om Indre Missions samfundet var den egentlige troende menighed.

Over for disse tendenser var det befriende og velgørende med Kristensens stærke tale om Guds begyndelse med os i Dåben. Man måtte trygt bygge på Guds gerning dér og så efterhånden modnes i erkendelse af troens indhold samtidigt med at man udvikledes i menneskelig modenhed og erkendelse. Han ville selvfølgelig ikke underkende, at nogle menneskers kristenliv var markeret af en stærk engangs omvendelsesoplevelse. Men hans ideal var den naturlige udvikling uden brud eller spring. Det var det samme syn, der lå bag de grundtvigske præsters forkyndelse i kirken og pastor Hansens undervisning i konfirmandstuen.

Jeg kommer til det andet emne: skaberværket. Kristensen sagde så meget smukt om Guds skaberværk, om »alt skønt og stort heneden«. Allerbedst husker jeg hans beundring fra en uges rejse på et 8-dages kort, som han foretog sammen med tre store drenge, sin ældste dreng Knud, mejeristens Håkon og mig, som var den ældste af os tre, vist 16 år. Vi så kunst og historiske mindesmærker i København, hvor vi boede på Grundtvigs Hus i samme værelse og på egen kost. Kristensen købte brød, smør og pålæg. Vi så Nordsjælland, spadserede gennem Gribskov, sejlede over Esrum Sø, tog en tur til Kullen og så for første gang klippeformationers skønhed og væld. Når vi passerede skønne egne, satte Kristensen i med sin degnerøst: »Jeg elsker de grønne lunde«, »Der er et yndigt land«, »I Danmark er jeg født«. Han sang så højt, at folk kunne høre det i hele vognen. Vi drenge generede os lidt. Hvad tænkte folk? Men det var han ligeglad med. Han skulle have luft for sin glæde over alt det smukke, vi så, og som han så gerne ville åbne vore øjne for. Det var lidt om den skønne natur, der så at sige stammer direkte fra Skaberens egen hånd. Men til skaberværket hører også, hvad Skaberen har givet mennesker evner til at skabe, utallige kulturelle værdier. Kunstnere med rige evner til at skabe i toner, farver og former, digte, synge og danse. Videnskabsmænd udrustet med fine evner til at udforske Guds skaberværk. Og så er dog selve mennesket det mest vidunderlige af skaberværket, den eneste skabning, der er skabt i Guds billede, »et guddommeligt eksperiment af støv og ånd, en mageløs, underfuld skabning,« som Grundtvig siger. Lærer Kristensen sagde så meget smukt om mennesket. Nænsomt talte han om alt det smukke og gode i menneskelivet. Og det blev suppleret i

konfirmandstuen af pastor Hansen, hvis yndlingssalme som før nævnt var »Den store Mester kommer«. Jeg gætter på, at han holdt mest af det sidste vers:

Og har i hjertedybet
sit billed klart han set,
så glædes den høje Mester,
så er hans gerning alt sket.

Lærer Kristensen syntes, at skaberværket, specielt menneskelivet havde for ringe plads i Indre Missions kristendomsforståelse og at der taltes alt for negativt om mennesket. Og det gjaldt endnu mere »Tidehverv«, en bevægelse, som har spillet en stor rolle i den kirkelige debat i lange tider. Den rettede en sønderlemmende kritik mod menneskers religiøse følelser og handlinger, som kun førte til farisæisme. Da Kristensen mærkede, at jeg som de fleste unge teologiske studenter var optaget af denne bevægelse, bad han mig om en bog derom og gav mig den tilbage med disse ord: »Hvis det er kristendom, har den ingen interesse for mig. For det er jo slet ikke mig, der bliver frelst.« Han syntes, at der blev talt så negativt om mennesket, at der intet blev tilbage at frelse.

Men vi holder os til Indre Mission. Jeg tror, der var noget om Kristensens kritik. Jeg tror, at første trosartikel om Guds skabergerning har haft for lille en plads i Indre Missions forkyndelse. Jeg har næsten aldrig hørt en prædiken i missionshuset om Guds skaberværk. Det var altid Jesu frelsergerning i anden trosartikel, man talte om.

Man kunne godt med Brorson beundre »al den ting, som Gud har gjort, hans herlighed at prise«. Mor og far tog os børn med på mark-

vandring om søndagen. »Se hu kjøn æ kown står å æ rower.« Jeg kan endnu høre glæden i hans stemme over Guds skaberværk. Men når man talte om mennesket i indremissionske kredse, var det især mennesket som synder, man havde i tankerne. Det var som om skønheden standsede ved mennesket. Det var en synder, der trængte til frelse. Man talte ikke om det gode og smukke i menneskelivet, i hvert fald sjældent. Var man bange for, at en sådan tale skulle få os til at glemme, at vi er syndere, der trænger til tilgivelse fra Gud? Men når det syndige blev fremhævet hos mennesket, kom det også let til at spille stærkt ind i talen om menneskets præstationer, om det kulturelle. Det var altsammen lavet af syndige mennesker, og derfor var meget af det verdsligt, ja, syndigt. Ofte blev talen om det kulturelle mere præget af angst end af beundring. Man havde mere øje for det syndige i kulturen end for det positive. Der var mere protest end tak i holdningen til disse ting. Det var befriende og velgørende at høre om alt det smukke og gode i menneskelivet i skolen og kirken. Hverken læreren eller præsten glemte nogen sinde, at mennesket er ramponeret af synd og død, hvad også dets præstationer, alt det kulturelle, er mærket af undertiden endog i uhyggelig grad. Men dog bærer mennesket præg af Mesterens kunstfærdige fingre, og just derfor er der også så meget at glædes ved i kulturlivet. Det var Indre Missions fortjeneste at tale stærkt og tit om Jesu frelsergerning. Den er og vil altid være det centrale i den kristne tro. Men der bliver noget indsnævret ved en kristentro, hvor Guds prægtige skaberværk har for lille en plads. Begge dele hører med i Bibelens rige verden. Jeg har følt, at min barndoms grundtvigianere

med deres forståelse af menighedens frie fællesskab om dåb og nadver og af Guds vidunderlige skaberværk har suppleret og beriget, hvad jeg har modtaget af kristendom i mit hjem.

Når man nu i mange år har uddannet lærere til den moderne skole, kan man ikke lade være at drage en sammenligning mellem den og min barndoms skole. Der er en kolossal forskel. Måske man kunne karakterisere forskellen ved at fremdrage et væsentligt træk i hver af de to skoleformer, nemlig enkelthed i den ene og mangfoldighed i den anden.

Min barndoms skole var præget af enkelthed. Der var få klassetrin, få fag, få lærere, få undervisningsmidler og -metoder. Og der var kun én livsanskuelse, som dannede grundlaget for hele skolens arbejde, nemlig kristendommen. Den var skolens fælles værdigrundlag, som den havde været i tusind år. Den gik igen i alle lærebøger og i lærerstaben, som skulle være medlemmer af folkekirken, som var evangelisk-luthersk.

Den moderne skole er præget af mangfoldighed. Der er mange klassetrin, mangfoldige fag, mange lærere, mangfoldige materialer og metoder. Og mangfoldighed i livsanskuelse. Den 1. august 1976 blev denne mangfoldighed lovfæstet i den danske folkeskole. Det er den vigtigste dato i dansk skolehistorie, da vi fik en pluralistisk skole i stedet for en kristen. Det betyder, at skolen skal undervise i flere religioner og livsanskuelser, også i flere kristendomsopfattelser. Mangfoldigheden går igen i lærebøger og i lærerstaben, hvor mange livsanskuelser og kristendomsopfattelser er repræsenteret. På mange måder er den moderne skole mere spændende end min barndoms skole. Børnene lærer mange flere ting. Men der er krise i den.

Vi har fået et utal af nye ting. Hvad er der så i vejen, siden der er krise?

Det kan vist siges meget enkelt. Vi har sat skolens fælles værdigrundlag over styr i mangfoldigheden. Og værdigrundlaget er det vigtigste i al pædagogik. For år tilbage indviede vi en lille skole i Freerslev, annekssogn til Haslev. Der blev sagt mange pæne og kloge ord om pædagogik, blandt andet af mig. Så fik pastor Chr. Bartholdy ordet og sagde med sin særlige evne til markant formulering: »Der tales så meget om opdragelse. Men ingen ved, hvad der er op eller ned. Hvordan så opdrage?« Så sad vi der med håret ned ad nakken med alle vore pæne ord om pædagogik.

Vi var mange, der spurgte os selv den 1. august 1976: Er det muligt at drive skole uden et fælles værdigrundlag? Tiden siden har vist stadig tydeligere, at det volder store vanskeligheder. Det gør det for lærerne. Og det gør det for børnene. Som nogle unge sagde det: »Vi føler os som blade, der er smidt ud af vinduet og flager hid og did for vinden. For ingen siger os, hvad vi skal tro og gøre.«

I skolekredse er man begyndt at spørge efter et fælles værdigrundlag. Danmarks Lærerforening har arrangeret en konference med det som tema. Folkeskolens skoleledere har haft det samme tema ved deres årsmøde. Men hvad kan man blive enige om? Det er givet, at man ikke kan blive enige om et kristent værdigrundlag. Dertil er Danmark blevet for afkristnet. Men hvad så? Spændende at se.

Det sidste skrig gør det ikke lettere. Det hedder EDB. I skrivende stund har jeg afsluttet et semesters kursus i dette spændende emne på Folkeuniversitetet. Det er givet, at vi styrer ind i et kommunikationssamfund med rivende hast.

Det er givet, at det vil ændre den enkeltes og samfundets liv på mange felter. Det nytter ikke at afvise EDB. Det må også ind i skolen, da det er givet, at det vil spille stærkt ind i børnenes fremtid. Spørgsmålet er ikke, om vi skal bruge EDB, men hvordan vi skal bruge det.

Det er utroligt, hvad datamaskinen kan udrette og hvad den kan bruges til. Den kan udføre millioner af processer pr. sekund. Den kan formidle ubegrænsede masser af viden fra hele kloden. Vi styrer ind i et internationalt kundskabsmarked, som i dag er uoverskueligt. Vi risikerer en programmørernes magtelite, der kan tyrannisere os med, hvad de ønsker at formidle til os, og gøre os til passive og overfladiske kundskabsforbrugere foran skærmen. Men det må og behøver ikke at ske. Det er trods alt kun menneskeværk, som mennesker må kunne tage hånd i hanke med brugen af. Maskinen kan bruges til utallige gode ting, så folk spares for meget trivielt og mekanisk arbejde. Men hvad med brugen i skolen? Her bliver opgaven at få det placeret som et godt hjælpemiddel uden at sætte det menneskelige i undervisning og samvær over styr.

Det er vigtigt at skelne mellem emner, der er egnede til maskinbehandling, og emner, som er uegnede dertil. Men det er ikke så ligetil. Hvad man siger i dag derom, kan være forældet i morgen. Med rivende hast udvikles maskiner, som kan behandle stadig flere og mere kompliserede emner.

Menneskets hjerne rummer milliarder af celler. Der konstrueres maskiner med stigende antal »celler«. Man har formodninger om at nå frem til en »celletæthed« i maskinen, der svarer til hjernebarkens. Og det er elektriske impulser og kredsløb begge steder. For så vidt ligner maskinens og hjernens funktion hinanden.

Så har man spurgt: Er hjernen bare en maskine på linie med andre maskiner? Eller er den noget helt andet? Eller med andre ord: Kan man nå frem til en maskine, der kan tænke bevidst som menneskets hjerne? Nogle forskere mener det ikke, men finder, at der er en kvalitetsforskel mellem maskine og hjerne, som ikke kan overskrides. Andre forskere siger forsigtigvis, at man aldrig skal sige aldrig.

Maskinen i dag kræver rationalitet. Dens emner skal kunne formuleres i tal eller i formler af en eller anden slags. Det kan lade sig gøre med mange emner. Og maskinen kan behandle et stigende antal problemer kontant og fantastisk hurtigt. Men det bliver en maskinel énvejs-kommunikation. Man taler ganske vist om dialoger med maskinen. Den kan både spørge og svare. Men både spørgsmål og svar må indkodes af os. Enten direkte spørgsmål og svar eller elementer, som maskinen kan kombinere dertil. Det bliver en mekaniseret og forenklet dialog med os selv uden fællesskab med andre. Og er det den samme person, der indkoder både spørgsmål og svar, bliver det en dialog med sig selv.

Men der er emner, der ikke kan »maskineres« uden at »invalideres«, det vil sige berøves deres levende åndsindhold. Maskinen truer med en mekanisering, som gør ånd og fællesskab til fremmedelementer. Professor Dines Bjørner, Danmarks tekniske Højskole, blev spurgt: »Hvad sker der med følelserne i maskinen?« Han svarede: »Hvad vil I dog med dem i maskinen. Hold dem langt væk fra den.« Det samme gælder mange andre mere eller mindre irrationelle emner. Levende, nuancerede, menneskelige, religiøse, kunstneriske emner og problemer.

Skolen må bruge EDB som et godt hjælpemiddel til relevante emner og problemer. Men til formidling af et levende og nuanceret åndsindhold og af menneskeligt fællesskab må den stå vagt om det levende ord, specielt i personlig samtale mellem lærer og elev, som efter Grundtvig er det vigtigste i al undervisning. Det var det i min barndomsskole. Det er det også i EDB-tidens moderne skole.

Fire billeder fra den tidligere kristne kunst

Ved Johs. Honoré.

Under studieophold på Det danske Institut i Rom i januar og februar 1985 havde jeg lejlighed til at dyrke feltet den tidlige kristne billedkunst med henblik på at bringe den ind i faget kristendomskundskab/religion. Jeg er Haslev Seminariums bestyrelse. Undervisningsministeriet og Det danske Institut meget taknemmelig for gode rammer og hjælp til dette arbejde. Følgende artikel er et eksempel på det arbejde, jeg er igang med.

I 1634 skrev Antonio Bosio, medlem af Malteserridderens orden, en bog »Roma sotteranea« – det underjordiske Rom – om katakombe-anlæggene »i den evige stad«. Den indeholdt megen og god beskrivelse af de anlæg, der var tilgængelige dengang, men man kendte ikke til

så mange, som man nu har fundet og udgravet. I 1955 gravede man fundamenter ud til et 5-etages hus i Via Latina i det sydlige Rom og stødte gennem loftet til et gravkammer fra ca. 350. Det viste sig at være led i et mindre katakombeanlæg med mange og velbevarede fresker i farver, som var de malet for en måned siden. Skulle de være det sidste mulige fund i Rom? Næppe. Udgravningerne til Roms metro viste også lidt af den uanede mængde af kulturskatte, som Rom ligger oven på.

Katakomberne er sagnomspundne, fordi de har den underjordiske uhygge og mystik. Ingen kender deres egentlige antal og afgrænsning, men »Den pavelige Kommission for hellig Arkæologi« (Pontificia Commissione di Archeologia sacra), som har katakombernes udgravning og vedligeholdelse i sin varetægt, opregner ca. 30 anlæg, hvoraf en del går over i hinanden, og regner med ca. 900 km gravgange i ned til fire etager. Mange steder har der været pladser i gravgaderne, hvor man har holdt mindegudstjenester for de døde, ligesom i de større gravkapeller, som er hulet ud i den ret løse bund under Rom, halvt jord, halvt sten. De fleste anlæg stammer fra perioden 200–450 e.Kr., og midt i denne periode blev kristendommen tilladt af kejser Konstantin. Derfor finder vi en mængde tydeligt kristne grave i den senere del af perioden, mens den tidligere er mere stilfærdig med kristne tegn og motiver, vel også på grund af den risiko for forfølgelse, man løb ved at være åbenlys kristen i en tid, hvor kejserne holdt det for en forbrydelse mod staten. Det var nemlig kejseren, der skulle dyrkes som guddommelig i den romerske stat. Romerske embedsmænd kontrollerede derfor, at alle borgere loyalt bragte deres offer til den gud-

dommelige statsleder. Skete det ikke, vankede der straf, som bekendt også dødsstraf. Men i offerforbindelsen berettes selvfølgelig også om undtagelser ved bestikelse.

Om kristne har brugt katakomber som tilflugtssteder under forfølgelser vides ikke med sikkerhed, men Den arkæologiske Kommission siger nu, at intet bekræfter det.

I udsmykningen af de mange katakombegrave kan man på grundlag af symboler og tegn ved siden af kristendommen se jødedom og mange religioner fra de øvrige Middelhavslande og Østen repræsenteret i den form, vi under én hat kalder: de hellenistiske mysteriereligioner. Ind i mellem kan man da også på samme gravplade se tegn fra flere religioner, hvad enten det så skyldes religiøs forvirring eller genbrug af økonomiske grunde.

Kunstudfoldelsen omkring de tidlige kristne begravelse i Rom er derfor slet ikke nogen let tydelig, endsige entydig sag – tværtom den er meget blandet med mange tråde til tidligere og samtidige romerske traditioner og til traditioner fra de hjemlande, hvor de hellenistiske religioner hver især kom fra.

Mestrene for malerierne i katakomberne – regner man med – har været kunsthåndværkergrupper, ligesom vi her hjemme ser, at værksteder som f.eks. Elmelundsmesterens, Morten Malers og Kongstedmalerens har udsmykket kirker med kalkmaleri i middelalderen. Dermed er det også klart, at man ikke arbejder efter et originalitetsprincip, sådan som vore dages kunstnere stiller som krav til sig selv. Man udfører sit kunsthåndværk i en tradition, hvor motiver og malemåder er et fællesgods uden copyrightkrav. Derfor møder vi også en række

motiver igen og igen i udformninger, hvor den enkelte kunsthåndværker tydeligvis ikke har lagt vægt på at fremhæve sin individuelle opfattelse eller teknik, selvom vi selvfølgelig kan se forskelle fra billede til billede.

De motiver, som gør katakombeudsmykningen til netop kristen kunst er i begyndelsen navnlig hentet fra Det gamle Testamente. De nytestamentlige motiver kommer til, men kommer aldrig til at dominere det kunstneriske udtryk indenfor kristendommen i tredje og fjerde århundrede. Det hænger sammen med i hvert fald to forhold. Ny Testamente bliver først endeligt fastlagt som kanonisk skrift for kristendommen i den skikkelse, vi kender det, i 431. Derfor har de kristne menigheder inden da nok kendt kristne fortællinger og skrifter, men da mange medlemmer af menighederne var rekrutteret fra jødiske kredse, har det været magtpåliggende for disse jøde-kristne også gennem motivvalget i billedkunsten af vise, at Jesus fra Nazareth netop var den Messias, den Kristus, som Det gamle Testamente talte om. Derfor er mange gammeltestamentlige motiver at tolke som Kristusfremstillinger af Jesus. De gammeltestamentlige personer og hændelser var forbillede eller »typer« for de nytestamentlige helige og begivenheder. Og i den forbindelse kan det vel også have været bekvemt under kejserdyrkelsens tryk at kunne udtrykke sig kristeligt i ly af Gamle Testamente, fordi jødedommen i de fleste perioder var tilladt religion indenfor Romerriket.

Imidlertid er det ikke bekvemmelighedssynspunktet, som træder frem som det mest synlige i kilderne. Tværtom hersker en stærk apokalyptisk bevidsthed: Guds rige kommer snart og vælter verdens magthavere af tronen. Derfor

gælder det at trodse deres trusler og holde fast ved den rette og frelsende tro. Mange er ude på at forfalske den. Desto mere er det kirkens opgave at udtrykke og bevare den ren og klar. Biskop Irenæus i Lyon – død ca. 200 – er den første vi kender, der peger på »den apostolske tradition«, den levende kæde af vidner om troen på Jesus som Kristus fra apostlenes dage. I den forbindelse peger Irenæus på »den af alle kendte menighed i Rom, der er grundlagt og opbygget af de to berømmelige apostle Peter og Paulus« (Irenæus: Mod kætterne). De to hovedapostle holdt fast »trods romersværd og -spyd« (Den danske salmebog 354), og de blev igennem deres martyrdød i Rom hovedvidner for henholdsvis den jødekristne (Peter) og den hedningekristne (Paulus) menighed, samlet i kirken. Forståelsen er også formidlet ofte i den tidlige billedkunst, hvor Peter males med kort hvidt skæg og Paulus med en længere brun skæg trekant, stående på hver sin side af Kristus.

De tre hebræere i ildovnen

Af følge dem efter i modig bekendelse til den kristne tro bliver et ideal, der omsætter sig i flere motiver hentet fra Gamle Testaments Daniels bog. Daniels tre venner (kap. 3) nægtede at tilbede den guldbilledstøtte som kong Nebukadnezar af Babylon lod lave, og som han beordrede sine undersåtter, også jøderne i eksil (6. årh. f.Kr.), til at dyrke. Danielsbogens fortælling tager egentlig sigte på anledningen til Makkabæropstanden i 2. århundrede f.Kr., nemlig at en syrisk-hellenistisk vasalkonge over Palæstina forsøgte at få jøderne til at dyrke Zeus ved at opstille en gudestatue i templet i

Jerusalem. Det slap han som bekendt ikke godt fra, og fortællingen får altså i kristen billedkunst en ny tolkning på de forfølgelser, som romerkejsere, specielt Decius, Valerian og Diokletian i 3. og 4. århundrede søgte at undertvinge kristendommen med.

De tre jøder, Sjadrak, Mesjak og Abed-Nego, der oven i købet er embedsmænd, forsøger Nebukadnezar at true til at tilbede billedstøtten, alias kejserdyrkelsen: »Gør I det ikke, skal I på stedet kastes i den gloende ovn. Og hvilken Gud er der, som da kan fri Jer fra mine hænder« (Daniel 3,15). Det kommer til en prøve, hvor kongen lader ovnen hede op syv gange mere end normalt. Resultatet bliver, at de mænd, som skal kaste de tre i ovnen, brænder op, mens luerne end ikke formår at svide hår eller tøj på de trosstærke tre, der i prøvelsens stund ledsages af en engel i ovnen, så kongen må se fire gå rundt uskadede i ilden og må bøje sig med ordene: »Sjadrak, Mesjak og Abed-Nego, I, den højeste Guds tjenere, kom ud!« (3,26).

Motivet er gengivet i mange udgaver, både i freskomaleri og udhugget sarkofagrelief fra 2. århundredes slutning og fremefter. Den her valgte udgave stammer fra Priscilla-katakomben og er det tidligste kendte billede af de tre, iført frygisk hue og tøj, dramatisk omgivet af røde flammer og muligvis med resterne af en engel i baggrunden. De tre står med udstrakte arme og hænder, den romerske bedestilling (orantbedende), og derved viser billedet ikke blot deres underfulde frelse fra ilden, men også årsagen: de holdt fast ved tro og bekendelse midt i dens største fare. Derved bliver de forbilleder for kristne under romerkejsernes forfølgelser.

Daniels bogens tre hebræere i Kongens ildovn. Vægfresko i S. Priscillakatakomben, Rom.

Loft med Daniel og Susanna, den gode hyrde, og Jonas

Daniel blev også selv forbillede sammen med heltinden Susanna. I et ikke kanoniseret kapitel 13 i Daniels bog fortælles om den smukke og gudfrygtige gifte jødinde, som to gamle mænd prøver at smæde for utroskab, efter at de forgæves har forsøgt at lokke for hende. Deres anslag er farligt for hende. Hun risikerer døden, men stoler på Guds retfærdige indgriben, og

troens ridder Daniel får da også rensset hende for de to gamles beskyldninger.

Daniel er jo den, der i kapitel 2 tyder kong Nebukadnezars drømme bedre end nogen sandsiger og drømmetyder i Babel, sådan at Nebukadnezar siger til ham: »I sandhed, Jeres Gud er gudernes Gud og kongernes Herre« (3,47). Senere under kong Dareios søger misundelige embedsmænd at ramme Daniel ved at gøre kongen opmærksom på, at Daniel overtræder kongens forbud mod at bede til nogen anden,

det være sig Gud eller menneske, end kongen. Konfronteret med beskyldningen holder Daniel fast ved sin tro, og kongen kaster ham i løvekulen med ordene: »Din Gud, som du vedblivende dyrker, redde dig« (6,17). Kongen får sig en urolig nat, for han vil nødigt undvære Daniel som rådgiver. Om morgenen skynder kongen sig til løvekulen og råber klagende: »Daniel, du den levende Guds tjener! Mon din gud, som du vedblivende dyrker, kunne redde dig fra løverne«. Daniel svarer: »Kongen leve evindeligt! Min Gud sendte sin engel og lukkede løvernes gab, så de ikke har gjort mig nogen mén, fordi jeg er fundet skyldfri for hans åsyn og heller ikke har forbrudt mig imod dig, o konge!« Kongen er hermed overbevist om, at Daniels Gud er den levende Gud, som redder og udfrier, og han straffer derfor sine misundelige embedsmænd (kap. 6). Igennem disse fortællinger kommer Daniel og Susanna til at stå som typer for trosstyrke hos de tidlige kristne. De viser modets og udholdenhedens vej trods forfølgelser, og bliver på den måde en slags kristen folkets urfader og -moder. Ofte er Daniel afbilledet alene i løvekulen, d.v.s. omgivet af to symmetrisk spejlvendte dyr, der mest af alt ligner de porcelæns-hunde vore bedsteforældre havde stående på chiffonieren. Men oftere ser man en mandlig og en kvindelig orant parvis ordnet i loft- eller vægdekoration af katakombekapeller. Det valgte billedeksempel er et rigt dekoreret lofthvælv i Marcellinos og Peters Katakombe fra ca. 250. I fint bevarede farver på hvid baggrund er det meste af hvælvet bevaret og viser midt i Den gode Hyrde, fire scener fra Jonas' bog og ind imellem dem parvis to Danieller og to Susannaer (den ene er faldet ned sammen med dele af to Jonasscener).

De to kristne urforældre står i orant- eller bedestilling, som de tre i ildovnen. Den kristne katakombekunst har naturligt nok udgangspunkt i døds- og begravelsessituationen. Oranten er – oftest kun som kvindefigur i den fodlange »messehagel«, kaldet dalmatica – meget hyppige i gravkunsten, og forklaringen giver kirkefaderen Augustin, når han siger, at det kristne menneskes sjæl er Kristi brud. Derfor er der forståeligt, at Susanna-skikkelsen bliver den foretrukne, også ved mandsgrave. Sjælen afventer i bøn overgangen til Guds rige. En oldkristen hymne siger: »Se, hvad jeg ønskede, ser jeg nu, hvad jeg håbede, holder jeg allerede fast«. Daniel og Susanna – men altså mest den sidste – angiver troens vej trods trængsler og død for de tidlige kristne i Rom. Midterfeltet i loftdekorationen afbilleder Den gode Hyrde, der ligeledes forekommer ofte i gravkammerkunsten som vejviser for de dodes sjæle. Hans udseende er ret fast udformet: vædder eller får på skuldrene, kort tunika, hyrdetaske i skrårem over brystet, bælte om livet for at holde tunikaen opkiltet, og støvler og kraftige strømper på benene, undertiden stav i den ene hånd, undertiden mælkespand eller nogle gange fløjte. Den bevarede romerske dødekunst fra 3. og 4. århundrede viser flere hundrede udgaver af motivet, ofte uden forbindelse med andre kristne motiver, så man kan være i tvivl, om der er tale om Kristusfremstilling eller ej. Kristendommen havde nemlig ikke patent på denne figur i oldtiden. Den har mindst to aner: 1) en offerbringer, der frembærer sit offerdyr, det være sig en kalv, en buk, vædder eller et får på skuldrene eller i favnen, og 2) den græske gud Hermes fra Arkadien, der i sin sene udformning er idealet af en kraftfuld og velbyg-

get ung mand med hat og vingede sandaler, fulgt på sin færd som gudernes sendebud af en vædder eller en hund – en rest af hans ikonografi som hyrdegud i det arkadiske hjemland, hvor det traditionelle europæiske mønster for forståelse af hyrdehvervet i høj grad stammer fra. I oldtiden var ophavsret et meget lidt kendt begreb, og i det religionsblanderi, som fulgte i kølvandet på Alexander den Store og Romernes internationalisering af Middelhavsområdet, lånte man gerne motiver fra hinanden. Derfor kan den tidlige kirke – uden problemer udadtil – låne motivet Den gode Hyrde. Omkostningen indadtil kunne blive forvirring, når det gjaldt ret tro og forståelse.

Et klart eksempel på sammenblanding kan man se på en marmortavle, som en biskop i Hierapolis i Frygien på kejser Marcus Aurelius' tid (161–180) lod lave til sit gravmæle. Tavlen hænger nu bag en statuette af »Den gode Hyrde« i et af de mange mindre museer, som Vaticanermuseet egentlig består af. Det hedder »Pio Christiano« og er i den nye afdeling lige inden udgangen. Derfor går de fleste trætte turister det forbi, selvom det er megen fordybelse værd.

Afdøde biskop hed Aberkios og hans gravskrift lyder bl.a.:

»Mit navn er Aberkios,
discipel af Den gode Hyrde,
han som vogter fårenes hjord
på bjerge og ud over sletter
han som har store øjne
som magter at gennemtrænge alt
overalt
han har lært mig en troværdig viden.«

Ordene om de store øjne med de store egenskaber kunne ligeså godt være tilskrevet en frelser- og lærerskikkelse i en af de hellenistiske

mysteriereligioner, hvor den himmelige viden er den vej til forløsning. Den gode Hyrde lærer sin »fåreflok«. Aberkios var biskop for kristne menigheder og må jo af den grund formodes at være en rimelig repræsentant for kristendomsforståelsen i hans tid og område – og det skal retfærdigvis siges, at den »rette« kristendom, som vi kender fra den apostolske trosbekendelse, langt fra var formuleret færdig endnu på Aberkios' tid. Derfor er billedernes udsagn vigtige kilder til forståelsen af, hvordan de tidligere kristne forstod troen.

Den gode Hyrde er sendebudet fra Gudsriget, som under verdens ørkenvandring, holder sammen på alle dem, der er indlemmet i menighedens fåreflok gennem dåben. Og farer et af fårene vild leder han efter det. »Og når han har fundet det, lægger han det på sine skuldre med glæde« og begiver sig på vej hjem til glædemåltid med venner og naboer (Lukas 15,5–6 og Johs. 10). Derfor bliver der fin sammenhæng i at anbringe serien af Jonasbilleder udenom hyrden og imellem Daniel- og Susannaskikkelserne.

Jonasfortællingen er en »illustreret klassiker« i katakombernes og sarkofagernes kristne billedverden. Legenden hører til blandt de »små« profetskrifter i Det gamle Testamente. Den er blandt de senere skrifter, selv om legendens handling foregår før 612 f.Kr., hvor assyrernes hovedstad Ninive blev ødelagt.

De fire små kapitler i Jonas' bog handler meget enkelt om, at Herrens ord kom til Jonas og bød ham at gå til Ninive for at forkynde byen hans vrede. Det tør Jonas ikke. Han forsøger at flygte til Tarsis, alias Spanien. Men Herrens vrede rejser et stormvejr på havet og skibets sømænd aner uråd. Kaptajnen går til den blidt slumrende Jonas, og efter en årsagsudpegende

Symmetrisk udsmykket lofthvælv med Daniel og Susanna, fire scener af profeten Jonas' liv: tv: Jonas kastes i havet, th: Jonas spyes op af havuhyret, nederst: Jonas hviler under græskarplantens tag og øverst: Jonas går i rette med Herren. I midten: Den gode Hyrde med får. Fresko i SS. Pietro e Marcellino-katakomben.

lodkastning bekender Jonas sin svig og sin flugt fra det kald, Herren har lagt på ham. Rede til at tage konsekvenserne lader Jonas sømændene smide sig i havet, der øjeblikkeligt lægger sig fra stormens højder – en sammenhæng, der unægteligt minder om beretningen om stormen på søen, som Ny Testamente fortæller om. Men på Herrens foranledning er et stort havdyr på stedet og sluger Jonas, der tilbringer tre dage

og tre nætter (!) i dets bug. Jonas beder om frelse, og havdyret spyer Jonas op på det tørre land.

For anden gang rammer Herrens kald Jonas, og nu drager han til Ninive og forkynder Herrens dom over byen. Dens konge og befolkning slår brat om og klæder sig i sæk og aske og fortryder hidtidige ugerninger, og Herren angrer den ulykke, som han havde truet byen med.

Det passer imidlertid ikke Jonas, for hvad passer så. Nu har han endelig taget sig sammen til at være Herrens sendebud, og så falder Herren fra. »Ak Herre! Var det ikke det jeg tænkte, da jeg endnu var hjemme i mit land... Jeg vidste jo, at du er en nådig og barmhjertig Gud, langmodig og rig på miskundhed, og at du angrer det onde«, lyder det højlydt klagende fra Jonas, der har gået så meget igennem til ingen nytte. Men Herren svarer bare: »Er det med

rette, du er vred?« (Jonas 4,2-4).

Med rynker i panden går Jonas ud øst for byen og bygger sig en løvhytte for at se, hvad der så skal ske Ninive, og Herren lader en olieplante skyde op for at skærme Jonas mod solens stik. Denne hensynsfuldhed glæder Jonas sig over, men næste morgen har Herren bedt en orm bide olieplanten i stykker, så den visner, og så lader han en hed østenstorm rase over Jonas' uforstående isse. Det er for meget, og Jonas bliver

Jesus vækker Lazarus op af døden. Ovenover ses svagt Moses under ørkenvandringen med skytøtten og ildsøjlen foran. Fresko i arkosolie i katakomben i Via Latiana, Rom.

vred, men Herren svarer: »Du ynkes over olieplanten, som du ingen møje har haft med eller opelsket, som blev til på én nat og gik ud på én nat. Og jeg skulle ikke ynkes over Ninive...!« (Jonas 4,9–11).

Sådan munder Jonas' bog ud i et budskab om, at Herren er barmhjertig og nådig, selv om han har grund til det modsatte. Jonas' videre livsforløb fortøner sig i tavshed. Jonas er nemlig kun sendebud og redskab for legendens budskab om Herren.

Jonas dukker op i den kristne billedverden i 3. århundrede. Den drastiske fortælling har tydeligvis fascineret den kunstneriske forestillingsevne. Profeten fremstilles – i elfenben, marmor og alabast og i maleri – på vej ned i og på vej op fra havdyrets bug. Mest af alt ligner det forestillingerne om en søslange med et fantasifuldt og frygtindgydende ulvehoved med kæften på vid gab.

Sømændene, der står på skibet og kaster den sammenbøjede profet udenbords, hvor havdyret stikker hovedet op af det bølgende vand og ser forventningsfuldt til med åbent gab, udgør det første motiv i loftets Jonasserie.

Modsat finder vi det andet motiv: Jonas spyes op på stranden for at udføre hvad Herren har pålagt ham. Med elegant buet krop og armene i orantstilling svinger han sig ud af havdyrets gab. Mellem Daniel og Susanna ses den tredje scene, hvor Jonas hviler på albuen som en romersk hyrde i siestastilling med den anden arm over hovedet. Den skyggende olieplante, som dækker løvhyttens tag, er i den romerske billedtradition blevet til en græskarplante, hvor fra frugterne hænger ned i rigt mål. Billedet ånder salig paradisisk ro, og på den måde passer det godt mellem Daniel og Susanna som

opfyldelse af deres og andre oranters forventning om Gudsriget.

Modsat dette billede finder vi – desværre næsten ødelagt – det sjældent forekommende fjerde billede i Jonasserien. Det skyggende løvtag er væk på grund af ormens bid, og Jonas ligger ophidset med hævet arm og forvredet ansigt og skælder Herren ud i den svidende varme scirocco. For den der kan fortællingen, er budskabet: Herren er barmhjertig og nådig også overfor syndere som Ninives beboere, selvom han ind i mellem må bruge midler, som dem hans modstræbende profet Jonas har erfaret.

Men det sidste billede er sjældent med. Det er de tre første motiver, som vinder den virkelige interesse i den tidlige kristne kunst, og det er fordi disse billeder også er gammeltestamentlige typer for kristne begivenheder.

I en debat med jødiske skriftkloge og farisæere siger Jesus til disse repræsentanter for den gamle pagt: »En ond og utro slægt kræver tegn, men der skal intet andet tegn gives den end profeten Jonas' tegn. Thi ligesom Jonas var tre dage og tre nætter i havdyrets bug, således skal menneskesønnen være tre dage og tre nætter i jordens skød« (Mattæus 12,39–40). Ordene opstiller Jonas' nedfart i og opkomst fra det mytologiske udyr som en parallel til Jesu nedfart til dødsriget og opstandelse derfra på den tredje dag.

Med andre ord forestiller de tre scener af Jonaslegenden for den kristne menighed Jesu død og opstandelse. Med Den gode Hyrde som sætter sit liv til for fårene i loftets midterfelt understreges forståelsen af Jesu døds og opstandelses betydning.

Allerede i Paulus' brev til romerne kan vi i kapitel 6 se, hvordan den kristnes dåb forstås

som en død og opstandelse. Dengang døbtes man ved hel neddykning i dåbsbassinet, og det blev forstået sådan, at nu døde den døbte væk fra denne verden, og når hun/han kom op fra dåbsvandet var det en ny fødsel som Guds barn og søster/brøder til Kristus.

Derfor kan vi gætte på, at Jonasfremstillingen for kristne i Rom i 200- og 300-tallet på én gang har vist Jesu død og opstandelse og også den enkelte kristnes død og opstandelse gennem dåbens skæbnefællesskab med Kristus gennem døden til livet.

Isaks ofring

Det er ejendommeligt, at korset ikke spiller nogen rolle i den oldkristne kunst før Konstantin den Stores sejr ved den milviske bro nord for Rom 311. Først derefter begynder man på de såkaldte passionssarkofager at se »det sejrende kors« – et bart kors med en sejrskrans på. Den lidende og døende Kristus er kun indirekte afbildet som vi ser det i Jonasfortællingens første scene og også i de mange fremstillinger af Isaks ofring. (1. Mosebog 22,1-19). På de tidligste kendte billeder, f.eks. i Priscillakatakomben, ser vi sønnen, Abrahams enbårne, vandre afsted med brændeknippen på skulderen efter sin lydige far. Efterhånden vinder en mere dramatisk udgave indpas. Det valgte eksempel stammer fra den senest fundne katakombe, Via Latina, nævnt i indledningen. Arkæologerne bestemmer billederne i gravanlægget til at være malet 320–350, altså efter Konstantins sejr, hvor kristendommen fik stadigt bedre forhold. Alligevel finder vi hverken det sejrende kors eller den lidende Kristus afbildet i dette ellers righoldige og formodentlig repræsentative gravanlægs billedgalleri.

Men som type fra Gamle Testamente står Abraham som en kraftig ældre mand med gråt hår og skæg omkring et meget udtrykfuldt ansigt. Han ser væk fra sin søn Isak, der knæler med hænderne bundet på ryggen ved hans fødder, mens offerilden brænder på alteret på den anden side af faderen. Abraham ser med alvor og opmærksomhed i blikket på sværdet i sin højre hånd, der er hævet for at gennemføre det påbudte offer. Nedenunder står en tjener i en tilsvarende gestus og venter med æslet. Det er altså det dramatiske øjeblik i kapitlets vers 10 og 11, hvor Abraham siger: »Se, her er jeg«, og Herrens engel svarer ham: »Ræk ikke din hånd ud mod drengen og gør ham ikke noget; thi nu ved jeg at du frygter Gud og end ikke sparer din søn, din eneste, for mig!« Abraham ser da også videre end til kniven. Han ser offerdyret på den anden side af brændofferalteret. Udformningen af dyret minder langt fra om en vædder. Nej, dyrets ikonografiske træk er hentet fra »det mystiske lam«, som allerede er ved at være udformet. »Det mystiske lam« er kirkekunstens symbolske fremstilling af Kristus, der lydig overfor sin far gennemfører ofret på korset «som et lam, der føres hen at slagtes» (Esajas 53,7).

Hermed er det også klart, at billedet af Abrahams ofring af Isak er gammeltestamentlig type for Kristi korsoffer som det fuldbragte skyldoffer, der retfærdiggør de mange, sådan som sangen om Herrens tjener i Esajas 52–53 siger det. Indirekte henviser motivet altså til korsfæstelsen og til nadverens brødbrydelse og blodkalk, som vi læser om i Markusevangeliet 14,22 og paralleler hos Mattæus og Lukas – evangelier, som man har kendt, og hvis ord er indgået i nadverliturgien fra tidlig tid i Rom. Set på den måde er det påskelammet, der er

Abraham skal til at ofre Isak. Herren griber ind og erstatningsofferet vises på den venstre side af alteret. Fresko på væg i katakomben i Via Latina, Rom.

afbildet sammen med Isaks ofring til uddybelse af Kristi døds og nadverens betydning: »Os til fred kom straf over ham, vi fik lægedom ved hans sår« (Esajas 53,5). Den nye pagts gennemførte offer har afløst den gamle pagts ikke gennemførte.

Jesus opvækker Lazarus

På væggen overfor i samme gravkammer ser vi da også en af de få nytestamentlige scener i den tidlige kirkes kunst: Jesu opvækkelse af den døde Lazarus (Johs. 11). Jesus står midt i billedet med højre arm hævet. I hånden har han en lille stav – en i samtiden velkendt tryllestav, som hellige mænd udfører undere med. Han peger med staven mod en lille gravbygning med en sort indgang, som en trappe fører op til. Bag Jesus står en stor skare mennesker, så stor at den bøjer om og fortsætter på arkosolienichens tilstødende væg. Lazarus viser sig ikke endnu. På andre fremstillinger står han i gravbygningens indgang omviklet med ligklæde og stanken synliggøres ved, at nogle af de tilstedeværende holder sig for næsen. Her i gravkammer C i Via Latina er der lagt vægt på skaren omkring Jesus. Billedet refererer således til vers 41 og 42: »Fader; jeg takker dig, fordi du har bøn hørt mig. Jeg vidste vel, at du altid bøn hører mig. Jeg vidste vel, at du altid bøn hører mig; men jeg sagde det for skarens skyld, som står her omkring, for at de skal tro, at det er dig, der har sendt mig«. Johannesevangeliet er komponeret, så dette syvende og sidste under, Jesu overvindelse af døden, netop afgør, at ypperstepræsterne og farisæerne kalder rådet sammen for at planlægge, hvordan Jesus skal dø for folket, »og ikke for folket alene, men også for at samle Guds adspredte børn sammen til eet« (Johs. 11,30–32).

Oven over Jesus og folkeskaren ses en bønfuldende vandringsmand, en skystøtte og en søjle med ild foroven: Moses, som efter udfrielsen fra Ægypten vandrer efter Herren, der om dagen tager form af en skystøtte og om natten af en ildsøjle, så det udfriede folk ikke går vild under ørkenvandringen, men føres ad den rette vej frem til det forjættede land (2. Mosebog 13,21–22). Sådan udfriede Herren sit folk under den gamle pagt fra Ægypten.

Men folkeskaren står ikke bag Moses mere. Den er bag Jesus. Vejen går ikke mere til det gamle forjættede land. Billedets budskab er tydeligt: Jesus vandrer gennem døden til livet for sit folk. Men Jesus har allerede overvundet døden for sit folk. Lazarus er førstegrøden af de opstandne, og alle der går gennem dåbens død og opstandelse, går i folkeskaren bag Jesus. Han er det nye pagtsfolks anfører på vejen til Gudsriget.

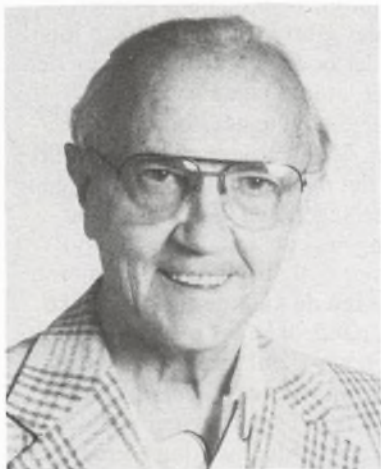
Den åbenlyse parallellisering og modstilling mellem Moses og Kristus i samme billede, og mellem Isak og »det mystiske lam«, alias Jesus, på billedet overfor i samme gravkammer, viser, at vel er de kristnes billeder udført af håndværkerlaug med hellenistiske og romerske traditioner i motiver og ikonografi, men de har sandelig også en stadig mere bevidst planlægning i motivvalg og -sammensætning. Der ligger en stadigt voksende klargørelse af kristendommens egenart til grund for billedkunstens udformning i gravkamrene under jorden. Afhængigheden af jødedommen og dermed selvstændiggørelsen i forholdet til den er den mest synlige proces i disse billeder og billedprogrammer. Udfrielsesmytens forståelse i Det gamle Testamente, at Jahve altid griber ind i historien og frelser sit pagtsfolk, bliver forståelsesrammen for Jesu gerning. I den tidlige

oldkirkes bevidsthed under indtryk af romer-
vældets forfølgelser bliver den centrale nerve-
forbindelse i billeder og programmer, at i
Kristus har Gud grebet ind for sit nye pagtsfolk;
Gamle Testamentes handlinger er forløbere og
profetier for begivenhederne i Det nye Testa-
mente; forjættelserne er gået i opfyldelse ved
Jesus som Kristus. De, som er døbt ind i det
nye Gudsfolk, og som holder fast ved troen
trods trusler og trængsel, er i kirkens foreløbige
Gudsrige på vej til det egentlige.

Kirkebyggeri i den forstand vi kender kirker,
findes ikke før Konstantin. Man samledes i
private stuer og sale, de såkaldte tituli, der også
var udsmykkede, som vi kan se det i udgravnin-
gen under kirken S. Giovanni e Paolo. Men da
kirkebyggeriet skyder frem under de fredelige
tilstande, som kejser Konstantin indfører, bliver
den forståelsestradition, som er dannet i grav-
kunsten, afgørende for udviklingen af kirkens
fremstilling af kristendommens egenart i billed-
kunst.

Min første skoletid

Ved Olav Nielsen.

Olav Nielsen, f. 1911, dim. fra Haslev sem. 1935, lærer på Tommerup Højskole 35–38, i Rude 38–52 og i Pedersborg 52–76. Gennem 15 år skrev Olav Nielsen rubrikken »Fra min katederplads« i Folkeskolen. Læserne af årsskriftet kan her glæde sig til et gensyn med Olav Nielsen fra dengang han var på den anden side af katederet.

Jeg lærte i min seminarietid, at man aldrig måtte begynde en stil, en afhandling eller et kæredebrev med ordet »jeg«. I det hele taget lærte jeg mangt og meget i de år, jeg hjemsøgte Haslev seminarium. Dem skal I ikke høre noget om denne gang, men om mit første møde med den danske folkeskole. Det stod i frk. Møllers tegn. Hun virkede i min fødeby i 35 år. I mit gamle fotoalbum har jeg et billede af hende.

Min lille pige Åse, der nu er blevet stor, led somme tider af selvplageriske tilbøjeligheder. Hun kunne li' at se uhyggelige billeder, og hun havde to favoritter. Den ene var jarlen af Bothwells mumie i Fårevejle kirke, og det andet var frk. Møller. På en måde var de to billeder forskellige, for *hun* var en sværvægter af den imponerende slags, hvorimod jarlen som bekendt har tabt sig en del. Men synet af de to gav Åse det samme kolde gys ned ad ryggen. I de mange år, frøkenen virkede, havde man observeret, at hun ingenting bestilte, men først da der efter 30 års forløb blev valgt en ilde-sindet skolekommission, fik hun sin afsked. Men hvad med Danmarks lærerforening eksisterede den ikke dengang? Jo, jo. Der kom da også en repræsentant til byen for at undersøge, om der var noget, der kunne tale til hendes fordel. Det var der ikke. Og så trak den ærværdige forening følehornene til sig. Frøkenen havde en søn, selv om hun hed frøken, og det var ikke så godt, fik jeg at vide, men hvordan i alverden kunne det lade sig gøre, når man ikke var gift, det spurgte jeg mor om. Joh, sådan og sådan, og der var en del, man ikke forstod, og nu måtte jeg hellere gå ud og lege. Og så gik jeg ud og lege. – Det var ikke på grund af sønnen, hun fik sin afsked, det var ikke nødvendigt, for der var så meget andet. Sønnen var blevet stor efterhånden, men kom hjem til sin mor med mellemrum. Han boede ellers på noget, der hed Vridsløselille, men ikke hele tiden, kun ind imellem. Når han havde besøgt frk. Møller, havde hun ikke ret mange penge i dagene efter. Nå, vi skulle gå de første tre år hos frøkenen og de sidste fire år hos lærer Markussen i hovedskolen. Da vi kom op til ham, havde han svært ved at måle dybden, højden og bredden af vor uvidenhed.

Skolestuen. Ja, der var først det lange bord, som vi små sad ved. Nogle af os kunne knapt nå op til den sorte bordplade. Vi sad på en lang bæk uden rygstød og så på sned op til lærerinden, for det lange bord nåede fra katederet ned til enden af skolestuen. De store, kloge børn, veteranerne, sad ved tomands-borde med skrå plader, der kunne skubbes op og ned. Det var en lyksalighed at komme til at sidde ved et rigtigt skolebord.

Der var en række af dem ved væggen, hvor pigerne sad, og vinduesrækken var drengenes. De vendte front mod den mægtige, mens vi små vendte siden til.

Det kunne ske, at en af de små blev forfremmet, og kom op til herligheden. O, bare man endda kunne komme til at sidde nederst i den rigtige række, så var man en af herrerne i åndernes rige! Her blev man for første gang præsenteret for et classesamfund, der havde vasket sig. Jo, oppe ved det øverste skolebord sad nr. 1 og 2. Det var de folk, der ved sidste eksamen havde opnået den bedste og den næstbedste karakter, og sådan gik det videre nedefter, indtil bunden nåedes med Henry fra Snophuset, også kaldet Snotjens. Han var kun en enkelt grad hævet over os fra det lange bord, fordi han var veteran, men af nederste klasse. Ved næste eksamen kunne det ske, at en eller anden af de yngre overhalede Henry. Det fandt vi alle i sin orden. Ordet solidaritet blev vist først opfundet senere. Skolekommissionen og frk. Møller havde ledet os ind i konkurrencesamfundet, hvor der ingen chancer var for Henry. Men det må siges, at den skikkelige Henry tog det smukt, og han var et akcepteret medlem af samfundet.

Og nu må jeg så i gang med frk. Møller som pædagog. Det bliver ikke helt let. Men lad mig

først nævne det positive: Hun var en god fortæller.

Jeg kan endnu høre hende fortælle om Rolf Krake. »Den skyer ej ilden, som over den springer«. Jo, det var vel nok en oplevelse at møde de raske gutter, Rolf og hans bersærker. Bibelhistorien blev gjort levende, når hun fortalte om Jesus, der boede i Kapernaum, og det gjorde ikke noget, at hun lagde tryk på næstsidste stavelse i bynavnet, for vi havde aldrig hørt andet. Men var hun god til fortællefagene, så kneb det mere med undervisningen i de mere kontante sager. Jeg var så heldig at have lært læsningens kunst, inden jeg kom i skole, så jeg kunne rigtig brillere i læsetimerne og til eksamen. Men de kammerater, der ikke var nået så vidt, nåede ikke ret meget videre i skolen. Frøkenen var slemt nervøs, når eksamen stundede til. Så var der en del, der skulle rettes op. En dag sad vi små novicer ved det lange bord og overværede, hvordan veteranerne fik deres sag for. Det var samtlige Danmarks købstæder, det drejede sig om. Veteranerne kunne ikke en eneste af dem, og så gik frøkenen amok. »Alle op og stå«, kommanderede hun. Hele klassen kom på benene i en fart. Og så fik vi at vide, at næste dag skulle vi kunne alle Danmarks købstæder, også vi der ikke anede, hvilket kort, der forestillede Danmark, og hvis vi ikke kunne dem, ville der ske noget slemt. Jeg kom rystende hjem med alverdens ulykker hængende over mit arme karseklippede hoved, og betroede min søster, hvad der forestod, og at jeg ikke anede mine levende råd. Så begyndte min søster at lære mig byerne efter et Danmarkskort, vi havde hængende i sovekammeret, men det var en håbløs opgave, og det var med frygt og bæven, jeg dagen efter mødte op ved det lange bord. Skoledagen igennem ventede jeg

på katastrofen, men den udeblev. Hverken den dag eller de følgende dage blev Danmarks købstæder draget frem af forglemmelsen. Som her antydet stod undervisningen lidt i det tilfældiges tegn. Men lad endda gå med det! I lange tider *var* der ingen undervisning. Det kunne skyldes, at lærerinden havde travlt med madlavning inde i køkkenet. Så kunne vi ikke tillade os at være alt for støjende, for hun kunne hastigt være over os, og så kunne der godt vanke øretæver.

Nogle dage kunne vi lugte, hvad hun stegte og brasede med ude i køkkenet. »Vil du høre, hvor højt jeg kan råve?« spurgte jeg en dag min sidemand. Det ville han godt høre, og så skreg jeg, så det kunne høres over klasselarmen og helt ind i frøkenens køkken, trods stegning og brasning. Så kom hun frem. »Hvem var det, der skreg?« spurgte hun. Jeg behøvede ikke at melde mig. Det kunne de andre. Forventningsfuld stilhed, da hun stævnede ned mod min plads. Jeg fik øretæven, men kun en lille, blid en, for frøkenen havde nylig været til kaffe hos mor.

Bedre var det, hvis hun tog en formiddags-sludder over en kop kaffe hos Marie Ole Madsens i gården lige overfor. Men allerbedst, når hun tog cyklen og kørte ad Jyderup til. Så havde vi de store udfoldelsesmuligheder. Timerne gik under øredøvende rabalder med børn kravlende under og på bordene og støvet hvirvlende i tykke skyer. Den eneste, der ikke kunne deltage i festlighederne, var vagten, der, stående på bænken kunne se ud over de nederste blændede ruder og observere, når frøkenen vendte hjem. Når vagten skreg gevalt, kom vi hastigt på plads og fandt vore skrivebøger frem.

Det kunne ske, at frøkenen var søvngig i timerne.

Så sad hun ved katederet og nikkede, bøjede sig fremover, lagde armene på bordpladen, lod hovedet falde til hvile herpå og sov ind. Imens sad vi og regnede efter Frederiksens røde regnebog, og den kom vi langt ind i. Vi regnede på tavle med griffel, og det kunne skurre og hvine fælt, men det generede ikke frk. Møller. Når tavlen var regnet fuld, gik man op og satte den på højkant på katederkanten og sagde værsgo', så hun kunne vågne, hvorpå hun løftede hovedet, kastede et søvngigt blik på tavlen og nikkede. Så gik man ned på plads, slettede alle stykkerne ud og regnede videre. Jeg var kommet langt ind i brøkrægningen, inden jeg kom op til lærer Markussen, og han blev hurtigt klar over, at jeg ikke havde mistanke om, hvad brøker var for noget. Som nævnt regnede vi på tavler. De lå i en stor stabel i skabet, og på rammen stod ens navn. En tavle skulle være slemt miserabel, før den blev kasseret. Det var lækkert at begynde med en ny tavle, der var helt sort og ubeskrevet, og man skulle skrive forsigtigt på den, for at den ikke skulle blive ridset. Griffelen var omvundet med kulørt papir i den stumpe ende, så den var et helt lille eventyr i sig selv, men eventyret kunne tabes på gulvet og blive til to knapt så spændende eventyr. Når tavlen var skrevet fuld, skulle man til at slette ud, og det kunne gøres på forskellige måder: Grisene spyttede på tavlen og tørrede efter med trøjærmet. Mellemslagsen åndede på tavlen og slettede efter med hånden, og tøserne havde små, fine parfumeflasker med stænkeprop, og dem var der rent kildevand i. Udstyret kompletteredes med en ren klud, og så kunne tavlen vel nok blive fin. Efter at jeg et stykke tid havde hørt til mellemslagsen, begyndte jeg at skæve over til pigerne, og det endte med, at jeg fik min

kusine Vita til at skaffe mig en rigtig tøseparfumeflaske, så nu var jeg gået over til damernes brigade. Jeg sad rigtig og glinsede med hele mit fine apparatur, men det varede ikke mere end et par dage, før min sidemand Kurt kom anstigende med en parfumeflaske, der var dobbelt så stor som min.

En skønne dag skete den helt store sensation. Jeg blev flyttet fra det lange bord over til et af de rigtige borde. »Gør en stor mand af ham, men gør det langsomt«, det var en god regel, som frk. Møller vist ikke havde nemmet. Hun gjorde en stor mand af mig, men gjorde det så hurtigt, at jeg var lige ved at blive hoffærdig af det. Ikke alene kom jeg i den fine række, men jeg blev nummer eet! Det var finere end at blive inviteret til taffel på Amalienborg i dag.

Kurt fulgte med op og blev altså nr. 2. Det blev ham en pæl i kødet, at han ikke blev nr. 1, og hans familie deltog i græmmelsen. Kurt betroede mig en dag, at hans far havde lovet ham en krone, hvis han blev nr. 1 efter næste eksamen. Herefter var vi glødende konkurrenter, men, så mærkeligt det lyder, gode venner. Kurt og jeg blev sidemænd lige til sidste skoledag med Kurt som den evige toer. Jeg syntes ikke, det var synd for ham, men det synes jeg i dag. Samtidig var det synd for mig selv, for lidt storsnudet blev man måske. Det blev man dog kureret for da man kom på seminariet.

Men mest synd var det for skikkelige Henry fra Snophuset, den evige taber. Men hvem ved

forresten? Måske er Henry kommet fint fra det hele. Jeg har selv blandt mine skolebørn haft eksempler på, at det ikke altid var duksene, der kom bedst af sted.

En ting husker jeg klart. Det var afslutningen på skoledagen. Frøkenen var der altid, når vi skulle hjem. Så skulle vi alle stå pænt ved bordene og synge »Klokken slår«, »Tjene Vorherre med al vor flid«, sang vi og »så skal vi nok komme hjem«. Det sidste var oplagt, for nu stod vi jo lige og skulle hjem, og med hensyn til at tjene Vorherre havde jeg en helt god samvittighed, for jeg havde tævet Oscar en dag, da han bandede, så jeg var faktisk en af Vorherres gode stridsmænd, en han kunne regne med.

Var det mon på grund af frk. Møller, det allerede dengang dæmrede for mig, at det måtte være alle tiders tjans at blive lærer? I så fald blev det en skuffelse. Jeg opnåede aldrig et så afslappet forhold til tjenesten.

Det kunne måske se ud, som om tiden i forskolen var en trist tid, men det var nu ikke tilfældet. Trods alt var der noget ved frøkenen og hele det cirkus, hun drev, som kastede en vis glans over tilværelsen. Det var spændende, da man skulle op til lærer Markussen, men samtidig foruroligende. Frk. Møller kendte man og var faktisk helt ked af at sige farvel til hende. Hvad ville der ske, når man kom op til den store, strenge mand?

Ja, hvad der skete, kan jeg måske fortælle om til næste år, hvis jeg ellers er til stede til den tid.

Kina, som jeg oplevede det

Ved Inger Hansen.

I efteråret 1983 havde jeg det store privilegium at komme med som den sidste på listen over et rejseselskab til Kina. Det var et temmelig usædvanligt selskab, idet halvdelen af de 30 deltagere var børn af tidligere missionærer i Kina.

I slutningen af forrige århundrede og første halvdel af dette havde Det danske Missions-selskab ikke mindre end ca. 100 missionærer i Manchuriet. Ved siden af at forkynde evangeliet, som selvfølgelig var deres primære opgave, gjorde de en kolossal indsats ved at bygge og drive kirker, skoler og hospitaler. Imidlertid blev alle missionærerne efterhånden nødt til at forlade landet, først under den japanske besættelse af Manchuriet og senere under borgerkrigen i Kina, der endte med kommunisternes magtovertagelse i 1949.

I de følgende 30 år var så godt som enhver forbindelse med Danmark afbrudt, hvorfor man intet vidste om, hvordan det var gået med de menigheder, der blev grundlagt af de danske missionærer, og hele det arbejde, de havde fået bygget op. Formålet med vores rejse var dels at finde ud af dette og dels at prøve at få et indtryk af de kristnes situation og kirkens generelle stilling i Kina.

Ved siden af dette ville vi naturligvis også gerne se nogle af de ting, som turister normalt ser i Kina. Turen begyndte derfor med et 3-dages ophold i Peking, der blev grundlagt for 4000 år siden. Vi så bl.a. Den store Mur, Den forbudte By (de tidligere kejseres residens, som blev bygget i det 15. århundrede), kejsergravene fra Ming-dynastiet og Sommerpaladset, der fra 1750 var kejserens sommerbolig. Alle disse serværdigheder var af gigantiske dimensioner og ufattelig skønhed. Hvad der imidlertid var lige så interessant var det folkeliv, der udfoldede sig. Der var mennesker og cykler i strømme alle vegne. På hovedgaderne var cykelstierne af en bredde, vi aldrig ville drømme om her i landet. Alle cykler var indregistreret med nummerplader, som bilerne er hos os. Cyklen er helt tydeligt et af kinesernes status-symboler. Den bruges i høj grad også til varetransport, og det er utrolige læs, de kan få anbragt på bagagebæreren eller i to kæmpekurve på hver side af baghjulet. Trehjulede cykler med lad bagved fungerede som minitaxaer til 4 personer. Ellers foregik transporten af mennesker i overfyldte busser eller på lastvogne, hvor de stod tæt sammenstuvet. På fortovene hyggede folk sig i smågrupper – enten siddende på hug eller på lave skamler – ofte optaget af et eller andet spil. På Den himmelske Freds kæmpemæssige plads så man

om aftenen par ved par siddende i samtale direkte på fliserne. Begge dele hænger jo nok sammen med, hvad en af guiderne fortalte os, at ved Maos magtovertagelse i 1949 stod regeringen over for tre store problemer: at skaffe mad, klæder og boliger til Kinas mange hundrede millioner mennesker. De to første problemer er stort set løst; men boligproblemet er stadig stort, til trods for at vi så byggeaktiviteter overalt. Vi kørte gennem kvarterer med gamle lave huse af en standard, som vist meget få danske ville acceptere. Hvert enkelt hus var i regelen omgivet af en mur, og en morsom detalje var, at der lige inden for portåbningen var en ekstra halvmur, som man altså måtte udenom. Dette stammer fra en tid, hvor man troede på onde ånder. Disse kunne ikke gå om hjørner, mente man, hvorfor de blev standset af halvmuren. En imponerende ting var imidlertid, at trods de usle boligforhold var beboerne rene og velklædte – ikke længere i den kendte Mao-uniform – men hyppigst i benklæder eller nederdel og en hvid eller kulørt bluse. Et andet problem er naturligvis at få udbygget uddannelsessystemet. Man har 6 års tvungen skolegang, begyndende i 6-års alderen, med klassekvotienter, som en dansk lærer ville få nervesammenbrud af; men disciplinen er unægtelig også anderledes end i danske skoler. Overbygningen består af en 3-årig juniorafdeling og en 3-årig seniorafdeling. De fleste i byerne tager nok juniorafdelingen med, mens det på landet er fristende at tage børnene ud, så de kan hjælpe til i landbruget. Efter juniorafdelingen finder der en deling sted, idet en del fortsætter i seniorafdelingen, mens andre fortsætter på fagskoler og tekniske skoler eller kommer ud i erhvervslivet. Efter afsluttet seniorafdeling kan man indstille sig til adgangs-

eksamen til universitetet, hvor uddannelserne varer fra 4 til 8 år. Da kapaciteten er begrænset kommer langt fra alle ind. Disse bliver så »arbejdsventende« – officielt har man nemlig ingen arbejdsløse.

Under Kulturrevolutionen fra 1966-76 blev som bekendt en hel ungdomsgeneration forment adgang til normal uddannelse. For dem er der nu særlige kurser, hvor de kan prøve at indhente det forsømte. De unge siges at være ivrige efter at dygtiggøre sig. Dette hænger nok sammen med, at man har forladt princippet med, at alle skal have lige meget. I dag lønnes man efter indsats, og der er meget store indtægtsforskelle, hvad der jo nok kan undre i et kommunistisk land.

Princippet med at indtægten er afhængig af indsatsen kaldes »ansvarlighedsprincippet«. Dette gør sig også gældende i folkekommunerne, hvor al jord tidligere ejedes og dyrkedes i fællesskab. I dag er det mere almindeligt, at den enkelte familie ved siden af at arbejde på fællesarealerne har en privat jordlod, som de selv bestemmer over, og som kan give et væsentligt tilskud til familiens indtjening. Yderligere er der nu indført et kontraktssystem, hvorefter en familie kan forpakte et stykke af kommunens land. Den er så forpligtet til at aflevere et bestemt kvantum produkter til kommunen, mens resten kan sælges på det frie marked. Resultatet er i visse distrikter en helt utrolig forbedring i landbefolkningens levestandard.

Så interessant alt dette var, så blev rejsens højdepunkt helt afgjort mødet med de protestantiske menigheder, der udsprang af de danske missionærers virke i tiden før 1949. Men først et par ord om, hvad vi på forhånd vidste om situationen.

Gadebillede fra Harbin.

Både den katolske og den protestantiske kirke er i dag officielt anerkendt som lovlige religiøse samfund. Den protestantiske kirke var tidligere opdelt i mange forskellige kirkeretninger; men under forfølgelserne følte man et stærkt behov for at stå sammen, og resultatet blev en sammenslutning, den såkaldte Patriotiske 3-selv-Bevægelse. Denne enhed opfattes som Helligåndens gerning og Guds særlige nåde mod Kina. Navnet udtrykker, at kirken ønsker at

være selvstyrende, selvunderholdende (økonomisk) og selvudbredende. Disse principper, som i øvrigt først blev udformet af udenlandske missionærer – heriblandt danske – længe før Maos tid, udspringer af en overbevisning om, at skal kristendommen have varigt fodfæste i det kinesiske folk, må den ophøre med at fremtræde som en »fremmed« religion i mere eller mindre vestlig ikklædning. Kirken må blive ægte kinesisk og vise, at den er i stand til at stå på

egne ben uden hjælp udefra.

På denne baggrund var vi meget spændte på, hvor megen kontakt vi overhovedet ville få lov at få med menighederne, og hvordan disse ville modtage os. Vi blev glædeligt overrasket. Der blev arrangeret møder for os med repræsentanter for kirken i følgende byer: Harbin, Shenyang (tidligere Mukden), Dandong (Antung), Dalian (Dairen). Vi blev hjerteligt modtaget og mødte alle steder mennesker, der havde kendt

missionærbørnenes forældre – i nogle tilfælde også dem selv som børn – og mindedes dem og deres indsats med taknemmelighed. I Harbin kørte vi desuden hen i den gade, hvor missionsstationen havde ligget, og hvor en af deltagerne havde haft sit hjem. Kineserne i gaden stimlede straks sammen om os, og pludselig udbrød en ældre kvinde: »Du må da være Astrid Buchs datter, sådan som du ligner hende,« hvorpå de to omfavnede hinanden. Der var to andre

Skoleklasse – alle med hænderne på ryggen.

kvinder, der også havde kendt Kirstens forældre.

Blandt de præster og menighedsmedlemmer, vi mødte, var der folk, som var blevet døbt af de danske missionærer, eller som havde været deres elever. Nogle af missionærbørnene havde hilsener med til dem fra deres forældre eller søskende i Danmark. For os andre var det en meget bevægende oplevelse at være vidne til disse »gensyn«. Hvad må det så ikke have betydet for de to parter selv.

Vi blev mødt med megen varme og en tydelig glæde over at møde kristne brødre og søstre fra udlandet og fik hjertelige opfordringer til at komme igen. Alle steder hørte vi om, hvordan kirken efter 4-bandens fald i slutningen af 70-erne var blevet officielt anerkendt, så præsterne kunne vende tilbage fra fabrikkerne og arbejdslejrene til deres embeder, og hvordan kirkerne ved regeringens hjælp var givet tilbage til menighederne og restaureret. Vi fik et tydeligt indtryk af, at menighederne er i vækst og uforstyrret kan leve deres liv som kristne inden for de af regeringen afstukne rammer. Disse er imidlertid meget stramme, og hvis man overskrider dem, er man pr. definition kriminel og kan straffes som sådan.

Til trods for begrænsningerne gav alle de menigheder, vi mødte, udtryk for taknemmelighed over den nye frihed. De understregede deres kærlighed til deres land og deres ønske om at være med til at bygge det nye samfund op samt deres modvilje mod, at udenlandske organisationer søgte at blande sig i deres forhold, bl.a. ved at sende bibler ind i landet eller drive mission gennem radioprogrammer. De understregede imidlertid også, at de er glade for at møde kristne, der kommer som venner og viser forståelse for deres situation. De fleste af vore

sammenkomster sluttede med, at en af de kinesiske præster lyste Velsignelsen, og vi bad Fadervor sammen hver på vort sprog. Fra anden side ved vi jo, at der også findes protestantiske kristne, som ikke tilslutter sig 3-selv-bevægelsen, fordi de ikke vil lade sig registrere og samarbejde med regeringen, og at disse forfølges. Dette spørgsmål bragte vi op gang på gang, men fik aldrig noget fyldestgørende svar, hvad der selvfølgelig kan skyldes, at der jo altid var to regeringsansatte guider til stede ved vore sammenkomster. Det er imidlertid helt tydeligt, at Gud bruger både 3-selv-bevægelsen og de uregistrerede kristne til at bringe evangeliet til Kinas folk, og så kan det jo under ingen omstændigheder tilkomme os at dømme mennesker, der står over for den vanskelige opgave at finde en troværdig kristen livsform under et ateistisk, kommunistisk styre. I stedet bør vi, der kalder os kristne, måske spørge os selv, i hvor høj grad vi bruger den ubegrænsede frihed, vi har her i landet, til at være Kristi vidner.

Den forandringens vind, som allerede blæste så småt, da vi besøgte Kina, er jo i de forløbne to år vokset nærmest til storm. Både økonomisk og politisk sker der til stadighed ting, som alle for blot få år siden ville have anset for utænkelige. Kinas 80-årige leder, Deng Xiaoping, synes at være fast besluttet på at få landet ind på en ny kurs, inden han selv bliver nødt til at slippe tøjlerne. Hvordan konsekvenserne af denne nye kurs bliver, vil være afhængig af, i hvor høj grad den yngre generation, som nu er ved at overtage lederstillingerne, vil være i stand til at administrere den større frihed og det dermed følgende ansvar på en sådan måde, at det ikke kun bliver til gavn for en ny magtelite, men for hele det kinesiske folk.

Studierejse i Bangladesh med Dansk Santalmission

Ved Erik Nielsen.

Erik Nielsen, dim. fra Haslev sem. 1937. Lærer ved bl.a. Rønne kursus og i Skagen. Fra 1960 viceskoleinspektør i Skelskør kommune. Fra en studierejse til Bangladesh fortæller Erik Nielsen om de forhold, som skolearbejde og hospitalsvirksomhed foregår under.

I påsken 1984 arrangerede Santalmissionen en studierejse til sit arbejdsområde i Bangladesh, hvor vi godt 20 deltagere fik lejlighed til ved selvsyn at sætte os ind i, hvordan arbejdet foregår.

Arbejdet er en fortsættelse af det arbejde, som Børresen og Skrefsrud startede blandt santalernerne i Indien i forrige århundrede, men forholdene er ændrede, og det danske arbejde foregår nu blandt hinduer i Bangladesh.

Rejsen gik med fly til hovedstaden Dhaka. Her blev vi modtaget af sygeplejerske Grethe Madsen med en flok diakonelever, som bekransede os med fine brogede kranser.

Det var april måned, tørtid, den hede tid. I Danmark havde foråret været koldt, nu slog varmen os i møde.

Indkvarteringen fandt sted i missionens gæstehjem. Det har tremer for vinduerne. Man sover i rum med senge med fast bund og forsynet med moskitonet. Baderummene er fælles for flere, og de vrimler med store kakerlakker. Det er ingen luksustilværelse.

Dhaka er som andre byer i Østen spændende. Der er en vrimmel af mennesker, ikke underligt, for hele landet er kun ca. 3 gange Danmark i størrelse, og der bor snart 100 millioner.

Fattigdommen er åbenbar. Der er mange tiggere, nogle af dem er invalider, andre er mødre med småbørn. Drengene kommer og tilbyder at vise vej.

Der er tusindvis af cykelrickshaws. Det er umuligt at gå ret langt, før en mand dukker op og tilbyder at køre en. Det er utaltende at sidde i rickshawen, mens en mager mand stamper i pedalerne for at transportere en af sted i 40 graders varme, men siger man nej til ham for at gå selv, mister han sin dagløn.

80% er muslimer. De mange smukke moskeer er absolut lukkede for fremmede, og selv om vrimlen i basarerne er overvældende, er det næsten kun mænd og drenge, man træffer her. I byen må de få kristne indrette sig efter forholdene og holde fri fredag i stedet for søndag, så vi kom til at fejre Palmesøndag 2 dage for tidligt. Vi deltog i en gudstjeneste, ledet af amerikanere, hvor vi følte os velkomne. Grethe Madsen, som støttes af Santalmissionen

nen, arbejdede på det ortopædiske hospital. Det er meget stort. Det har 400 senge og 48 læger og hver dag kommer mange til ambulans behandling.

Der er fuldt af mennesker, for patientens pårørende flytter med ind på hospitalet og overnatter på gulvet ved siden af sengen. Ellers virker hospitalet moderne, og vi må håbe, at det lykkes at udvide arbejdet, for nu er det kun 1/10 af dem, der har brug for hjælp, der får den. Det var ikke Dhaka, der var hovedmålet for vor

rejse. Vi fløj nordpå til Rajshahi og blev modtaget af Oluva Laksa og Philip Engsig-Karup, begge læreruddannede.

Her er vi i et hjørne af santalernes område, og her har man et skolehjem for piger og et for drenge. Der blev ikke lagt skjul på arbejdets skuffelser; men er noget mislykket, prøver man at gå andre veje.

Vor tur til drengehjemmet foregik med en opmærksomhed, som om vi var fyrster på besøg. Vi kørte i en lang række af cykelrichshaws,

Gudstjeneste langfredag i Khamar Senua.

og folk stod tæt ved vejen for at nyde synet af så mange fremmede.

Vi fortsatte nordpå i en bus, der set med danske øjne var primitiv, men luksus for de indfødte, der i busser er stuvet sammen både inde i bussen og på taget.

Vi boede i de følgende dage hos missionærerne og fik alle steder en hjertelig velkomst.

Det egentlige missionsarbejde er anderledes, end mange forestiller sig. Det er ikke sagen, at en missionær bare kommer ud til en landsby og begynder at prædike. Det ville hurtigt blive stoppet, om man arbejdede sådan blandt det muslimske flertal. Blandt de ca. 18%, der er hinduer, kan man godt arbejde. De er lydhøre, men det er et stort problem, at man i et land med så stor nød så let kan »købe« nogle til at lade sig døbe. Det er man meget stærkt på vagt overfor.

Man døber først, når der er så mange i landsbyen, at de kan danne en menighed. Den enkelte, der bryder ud af fællesskabet, kommer i en håbløs situation. Vedkommende får ingen hjælp og bliver afvist ved den fælles brønd.

Man vil derfor kun foretage dåb efter et ægte ønske, og ægte ønsker er der mange af. Da Bangladesh lutherske kirke blev stiftet i 1979 havde den 400 medlemmer, 6 år efter 2000. En gudstjeneste i en lille landsbykirke er en oplevelse. Langfredag var vi i Khamar Senua. Først kørte vi ad asfalteret vej så ad en støvet bivej, og det sidste stykke gik vi ad stierne mellem rismarkerne.

Kirken er en »rigtig« kirke, for den har bliktag. Herude, hvor klimaet og rotterne ødelægger et strå- eller græstag alt for hurtigt, er bliktaget af større betydning, end man ellers skulle tro. Kirkeklokken er en metalplade, man slår på, og folk kommer til. Kvinderne var i deres brogede

renvaskede sarier. Præsten kom og vi gik ind og tog fodtøjet af, som man gør her.

Til os var der et par bænke, ellers sad man på gulvet, mænd til den ene side, kvinder med deres småbørn på den anden. Ikke alle småbørn var stille. Blev det for galt, gik moderen ud med det.

Nogle mænd havde salmebøger, men selv om man ikke havde det, sang man med meget kraftigt. Somme tider klappede man i takt. Musik var der ikke noget af.

Alteret er muret op og bærer et kors. Den indfødte præst var i hvid kjortel. Han læste lidelseshistorien, og derefter prædikede han. Prædikenen blev oversat til dansk. Det var en prædiken om det, der skete Langfredag: »Jesus gav sig selv for syndere – det er en stor dag«. Man kunne mærke, hvordan han var grebet af ordene, og hvordan menigheden lyttede.

Til altergangen benyttedes små messingbægre, kendt fra hindutemplerne. Man ville ikke risikere at smitte ved brug af fælleskalk. Altervinen er saft. Vin drikkes ikke blandt hinduer og muslimer.

Kollekten samles ind i en pose, der går rundt. Gudstjenesten Påskedag blev lige så uforglemmelig. På det tidspunkt var vi blevet delt i grupper, og jeg var sammen med et par andre i kostskolen i Saraswatipur. Her var vi virkelig kommet på landet, og vi var til gudstjeneste i en lille landsby Madi Sahar med huse med lervægge og stråtag og med tørrede kokasser på væggen til brug til brændsel.

Der er kun 6 kristne familier her, men den lille lerkirke var fuld, og præsten prædikede, så folk fulgte med, selv om småbørn var urolige, og nysgerrige samledes ved vinduerne, så en mand somme tider måtte bede dem trække lidt til side så præsten kunne se at læse teksten i sin bog.

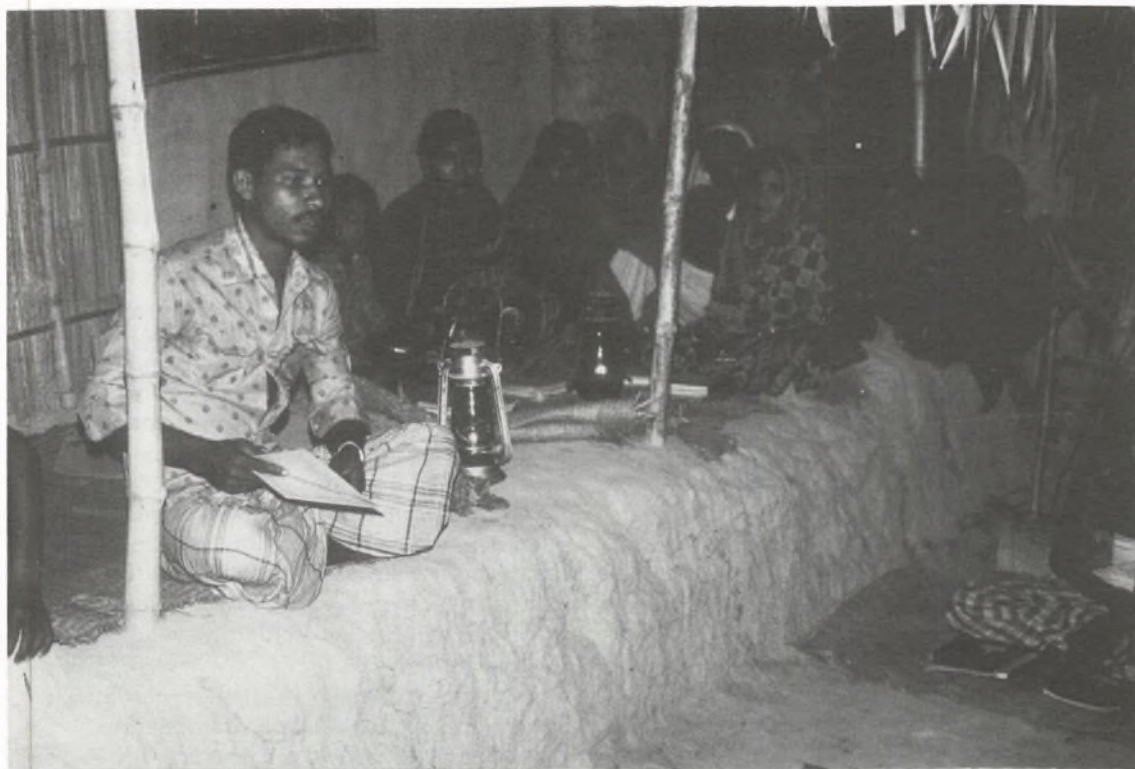
Efter gudstjenesten var vi til middag hos præsten. Hans hus er af samme slags som de andre i landsbyen. Vi sad på gulvet. Middagen var som altid ris og karry serveret på et lille fad eller tallerken. Man tager ris med højre hånd og dypper den i karryen og putter den så i munden. Det er meget sværere end man skulle tro. En rugehøne lå i en kasse under loftet og så til. Kirken er fattig, dens medlemmer er fattige, man mangler missionærer, og de, der er, ved aldrig, hvor længe de får lov at fortsætte. Derfor gør man, hvad man kan for at kirken kan klare sig uden hjælp udefra. Man har dannet »Distrikter«, hvorfra arbejdet udgår. I Harowa besøgte vi Ulla og Morten Larsen. Vi så diakonskolen og hørte om arbejdet her. På få år har man bygget det hele op, så det skulle kunne fungere uden hjælp udefra. Der er købt jord. Der er bygget og plantet, en fiskedam er gravet, og et væveri startet. Her er kirke, diakoner uddannes, og man holder møder. Også her havde missionærerne været ude for et brutalt overfald. De blev bundet, og huset blev plyndret for værdier. Der er skolepligt i landet, men kun halvdelen af børnene kommer i skole. Under opholdet i Saraswatipur så vi, som så mange andre steder, et meget tiltalende arbejde. Philip Engsig-Karup er leder af det lutherske hjælpearbejde her og en dag bød han på en tur med oksevogn. Om aftenen kom vi til Atrai floden. En mand skulle stige os ned ad floden. Han spurgte, om han ikke måtte få lov til først at sejle os over til den anden side af floden, for folkene derovre ville så gerne se os. Det fik han lov til. Sejlturen ned af floden foregik under en stjernehimmel, som vi ikke kan se hjemme på grund af lyset fra byerne. De eneste lyde kom fra

frøerne, cikaderne og færgemandens stage. I mørket kom vi til vort mål og fortsatte med landrover ind ad smalle veje mellem rismarkerne. Folk var på vej hjem fra marked. De gik i række. Enkelte havde en flagermuslygte i hånden.

Det blev sent, før vi kom til aftenskolen. Skolelokalet var et palmebladstag mod en lermur. På muren hang en sort tavle, på jorden foran sad ca. 25 mennesker samlet ved flagermuslygter og lærte at læse, skrive og regne. Arbejdet støttes af Lutherske Verdensforbund. Man stiller som betingelse, at der skal være mindst 25 elever, og mindst 1/3 skal være kvinder. Stiller man ikke den sidste betingelse, kommer der kun mænd. De skal betale 10 taka (4 kr.). Så kommer de her trofast aften efter aften 6 dage om ugen og slider i det. Det er en stolt dag, når de kan aflevere deres underskrift på et kontor i stedet for deres fingeraftryk. I landsbyer, hvor børnene ikke kommer i skole, arrangerer Lutherske Verdensforbund undervisning for børnene.

Vi besøgte en lille skole i en af de allerfattigste landsbyer. Børnene sad på stråmætter på gulvet i den lille lerkirke. Læreren er diakon i kirken og passer også denne undervisning. Hans undervisningsmateriale var en tavle, kridt og nogle bøger. Børnene skal selv skaffe papir og blyant, ellers er det gratis for dem. Der må kun være 40 elever, men der kan godt komme 60.

Bagefter var vi med læreren hjemme. Når ægteskabet har fundet sted (for pigernes vedkommende gerne i 14 års alderen), flytter parret til mandens familie. Det var også sket her. Dette par var dog ældre ved brylluppet. De havde 2 rum i familiens lerhus. Et rum var stue, det andet var soveværelse. Sengen var en

Aftenskole for voksne under palmetag.

forhøjning af brædder. »Klædeskabet« var en bambusstang under loftet. Deres få ejendele, bl.a. et par bøger, var i en niche i lervæggen. Begge ægtefæller har gennemgået diakonskolen. De virkede meget tiltalende, og man bemærkede om den unge kone: »Trisna kan selv tage med bussen«. Det er ikke almindeligt, at kvinder kan det.

3 af os tilbragte flere dage i missionens kostskole i Saraswatipur. I den lille landsby arbej-

dede håndværkerne som for århundreder siden. Skolen er en kostskole for ca. 50 kristne børn. Her kommer de for at få undervisning, så de kan være med til at lede andagten hjemme i landsbyen blandt analfabeter.

Skolens protokoller mangler fødselsdage og år. Ingen ved, hvor gamle børnene er, så man må bedømme deres alder ved at se på tandskifte og de ydre tegn på pubertetens indtræden. Det sidste er tegn på, at pigerne skal hjem og giftes.

Børnene får ophold, kost og undervisning. Man har købt jord, som dyrkes, og man har gravet fiskedam og holder nogle husdyr.

Lærerne er indfødte. De har ingen pædagogisk uddannelse, og lederen Inger Engsig-Karup må vejlede dem.

Der undervises i bengali, engelsk, matematik og orientering. Dagen indledes med morgenandagt. Senere er der flaghejsning, mens nationalsangen synges. Der er 3 faste måltider om

dagen. Eftermiddagen kan bruges til leg, bortset fra at børnene skal skiftes til at være med til havearbejdet.

Kl. 18 er der aftensang. Børnene leder på skift andagten med tekstlæsning og bøn. Under bønnen knæler alle på gulvet. Efter aftensmaden er der lektielæsning. Den foregår i skolestuerne. Det var altid festlig at gå derhen på den tid. Alle læser højt, hvert sit eget stykke. Det kunne høres langt væk. Børnene sad i

Oksevogne med korn på landevejen.

grupper om flagermuslygter, for det elektriske lys forsvandt hver dag ved spisetid. Det gjorde det også i missionærboligen.

I Nilphamari besøgte vi spedalskhedsarbejdet. Også her boede vi hos missionærerne. Ved morgenkaffen den første dag fik vi at vide, at årsagen til, at kaffekanden var hakket i kanten var, at rotterne havde søgt at æde plastik.

Hospitalet har 100 senge. Danida og andre organisationer bidrager til driften.

Nogle af de voksne patienter er så stærkt angrebet, at de ikke kan vende tilbage til samfundet, men her lever de under kår, der nu er så gode, som man kan vente under de forhold.

Det opmuntrende er, at det kan nytte at gøre noget, blot man griber ind i tide. Derfor er der også et stort arbejde ude i distriktet. Over 6000 patienter er i behandling. Mange af dem skal måske gå 20 km for at hente deres medicin, så vi må glæde os, hver gang man får åbnet en ny klinik.

Den danske diakonisse Søster Bente førte os rundt på hospitalet. Hun gik tillidsfuldt blandt de syge, undersøgte deres sår og talte med dem. Spedalskhed smitter. Hun og de andre medarbejdere kender risikoen, men de har et kald, og det følger de.

Arbejdet her er så indlysende rigtigt, men

hvorfor er det ikke muligt at få de læger man har brug for? Behovet for læger er skrigende! Operationer, der kan give de hårdt angrebne en nogenlunde menneskelig tilværelse, kan ikke udføres, fordi det ikke er muligt at få læger til at rejse derud. En enkelt kvindelig finsk læge er ene om det.

Fra centret i Thakurgaon, hvor man kun har plads til en halv snes patienter, arbejder man i distriktet. Man foretager undersøgelser og prøver at bringe hjælp tide.

På centret sad en pige, som tilsyneladende var helbredt, og vævede. Hun var fundet liggende med en sæk over sig, forstødt af alle. Nu sad hun her. Hvad så? Derude skal en pige giftes. Hun har alderen dertil, men det er svært for en, der har været spedalsk at blive gift. Endelig dukkede en mand op, som var villig, men han havde allerede 4 koner, og så sagde pigen nej. Det er et af de problemer, som synes uovervindelige.

Tiden derude var fyldt med indtryk. Der var dejlige landskaber, store strækninger dækket af blomstrende vandhyacinter, oksevogne på vejene, de maleriske både på floderne, venlige mennesker, forfærdelig nød, små kristne menigheder og en flok missionærer, der fortjener al den hjælp, vi kan give dem.

Besættelsestiden erindret i glimt

Ved Anders Bjørnvad.

Anders Bjørnvad, f. 1927, lærer og forfatter. Dim. fra Haslev sem. 1950. Har blandt andet skrevet bøger om besættelsestiden og foretaget en registrering af samtlige allierede flyvergrave (39-45), udg. af Frihedskampens Veteraner.

Anders Bjørnvad arbejder for tiden på en bog om modstandsbevægelsen på Sjælland og Lolland-Falster.

I anledning af 40-året for Danmarks befrielse har redaktionen bedt Anders Bjørnvad om nogle personlige erindringer fra de fem besættelsesår.

Den 9. april 1940 havde jeg lettere halsbetændelse og lå i sengen. Ved 10-tiden kom min far op til mig og fortalte, at tyskerne havde besat Danmark. Jeg fandt, at han så mere alvorlig ud, end jeg nogen sinde før havde set ham. Kort efter drøede et stort, sort fly med hagekors på halen hen over byen. Jeg kunne se, det

var en Junkers 52, et 3-motoret transportfly. Selv om jeg kun var 12 år, havde jeg nøje studeret de flytyper, som blev anvendt af de krigsførende lande.

Den 14. maj 1942 tisede jeg ind i en kakkeldov. Klokkeren var 2 om natten. Englænderne lagde miner ud i Køge bugt, og vi besøgte en folketingsmand i Roskilde, der som loyldig borger med stor nidkærhed kostede samtlige husets beboere i den beskyttende kælder. Om morgenen, da vi stod op for anden gang, sagde min mor: Tænk, en dreng på 14 år. Derpå lukkede hun vinduet op og så ud for om muligt at slippe af med askeskuffens indhold. Værelset var imidlertid beliggende lige over en glasoverdækket vinterhave, så den gik ikke. Min far grinede lidt fra baggrunden. Det skulle han nok ikke have gjort.

Året efter, den 9. oktober 1943, fik amerikanerne den idé at bombe bl.a. de nuværende Leninværker i Gdansk. De fløj over Danmark i skoletiden, både ud og hjem, hvilket faktisk slettede en hel skoledag. Der blev i den kommende tid lyttet meget efter begyndende fjern brummen fra hundreder af bombefly, sirenehyl eller andre tegn på forestående fritimer. Vinteren det år var dog tåget og regnfuld, så vi måtte leve på mindet fra oktober.

Det flyvende forår 1944, forud for invasionen i Frankrig, bragte dog adskillige gange afbrydelser i undervisningen. Een gang netop da vi i historietimen hørte om industrialiseringen i 17-1800 tallet. I mellemtiden var jeg avanceret til »Røde Kors« mand med forbindstaske og hjelm.

Takket være hjelmen, der selvfølgelig krævede at bæreren var på en farlig post, kunne jeg stå ude i det fri og se op på et af de historiske resultater af industriens udvikling. Store formationer af sølvblinkende bombefly.

Kort efter skød fjenden et af de store fly ned. Det brækkede i to dele i 300 meters højde nærmest lige over hovedet på min far og mig. Vi var på nedstyrtningsstedet få minutter senere, hvor brændende benzin sendte en røgsky flere km op i luften, alt mens ammunition og anden fly-udrustning knaldede, så det stod efter.

På marken lå en død flyver, og ovre på den anden side af vejen sad en stor bombe i jorden. Det hele var kommet bag på os. Vi var lettere rystede, dog ikke mere end at jeg fik taget et foto af flyets nummer, der med blå bogstaver var malet på den hushøje hale.

Et par måneder efter havde fjenden atter heldet med sig, men nu var en sådan hændelse ved at være »rutine«. Der var film i fotoapparatet, og min forståelse af de samtidshistoriske aspekter omkring sådanne udrykninger var voksende. Det gjaldt om at cykle meget hurtigt, hvis man ville være blandt dem, »der så det ske«. Ville man også have del i arkæologiske indsamlinger, og det ville jeg, så kunne man med fordel hjemsege åstedet et par dage senere.

Hidkaldt af røg nåede jeg denne dag til en afspærret landsby, hvor et 4-motoret bombefly var gået lodret ned og eksploderet. Flere bygninger stod i brand, mens folk og fæ løb omkring i røgen. Sognefogeden stod med 12 stykker reb og sagde med bister mine, at han havde myndigheden til at udtage folk til ind-

fangning af omløbende kvier. Jeg meldte mig frivilligt og fik et reb, der godtgjorde at jeg kunne færdes frit i området. Kvierne så jeg vist ikke rigtig noget til. Derimod en såret amerikansk flyver, der af en tysk officer blev hjulpet ind i en personbil. Fire flyvere havde ikke nået at springe ud med faldskærm, men det var ikke let at se den dag.

Seks uger senere fik vi læseferie.

En formiddag med ringe læselyst sad jeg og drejede på radioen, idet jeg lod viseren rulle hen over skalaen. Den formiddag var der gevinst på lykkehjulet, for pludselig hørte jeg en alvorlig stemme sige noget om allierede styrker og Frankrig. I de følgende minutter blev meldingen gentaget på en række europæiske sprog – også dansk. Invasionen i Normandiet var begyndt. Jeg fejrede dagen ved at lukke tyskbogen i med et smæk.

Vi havde en glimrende lærer. Han var CB'er og gik som sådan rundt på gader og stræder under natlige luftalarmer.

En morgenstund efter en natlig overflyvning, det var den 18. august 1944, fortalte han klassen om, hvordan en lille bitte ildkugle var blevet til en stor rød kugle på vej mod jorden... Det var uforsigtigt at give samtidshistoriske oplysninger af den art så tidligt på dagen. Ved middagstid trak jeg mig tilbage med stærk hovedpine.

En rask cykeltur på ca. 15 km hjalp dog meget på ondet. – Det var en britisk »Lancaster«, viste det sig. Flyets krop lå så tæt foran bondegårdens hoveddør, at det ikke ville være muligt at få fine gæster de første par dage. Uden at vide det ringeste om, at piloten fortsat trykkede sig lige i nabolaget, fjernede jeg et par interessante ting fra stedet og satte derpå kursen hjemad.

Endnu ikke hjemkommet fra skole ved 18.30 tiden begyndte familien naturligt nok at undre sig over skoledagens længde. Den gang holdt man jo ikke hinanden løbende orienteret pr. telefon, som i vore dage. Efter at have afgivet mundtlig beretning, kunne familien dog nok se den historiske værdi af min udflugt, hvorpå min mor genvarmede grønkålen.

Den sidste dag i oktober 1944 skulle vi have engelsk i 1. time. Da læreren ikke var kommet efter 20 minutters forløb, gik jeg ind til skolens leder og meddelte ham om udeblivelsen. Jeg blev så sendt hen for at se, om hele familien sov gevaldigt over sig.

Tilbage på chefens kontor kunne jeg fortælle, at læreren var blevet arresteret af Gestapo om natten. Jeg blev ikke rigtig troet og var tæt på en skideballe. Modstandsbevægelsens byleder gik svære tider imøde på Shell-huset.

Et par uger efter anløb en mand »under jorden« mit hjem, vist ikke ganske uden forbindelse med ovennævnte sag. Han kunne fortælle om hvide lys og eet rødt lys på nattemørke marker... Da jeg fandt byen underforsynet med illegale blade, nævnede jeg dette forhold for gæsten. I de følgende måneder ankom skotøjsæsker og flade habitæsker osv. fyldt til randen med blade. Byen var ikke så stor, så jeg måtte give hver husstand flere eksemplarer af nøjagtig samme illegale blad. Ordningen gav ikke mange byttemuligheder for folk, men det var der ikke noget at gøre ved.

Markedet var i øvrigt ved at være mættet m.h.t. illegale blade på dette tidspunkt. Der produceredes til fordeling ca. 10 millioner stk. blade i besættelsens sidste 4 måneder.

I april 1945 var jeg en dugvåd morgenstund ved 7.30 tiden i fuld fart på vej til skole. På toppen af en lang bakke stod der så pludselig 10 mand fra Schalburgkorpset, der da holdt til i Ringsted. Varslet fra den tyske pejlestation i Tybjerg (»Seehund«) om en natlig våbenmodtagelse var de cyklet ud i landskabet for om muligt at gøre fangst.

Jeg fik stukket en maskinpistol i maven, den

første patron sad synlig i bøssen og glimtede. Skoletaskens indhold blev hældt ud på vejbanen. En af de 10 samlede min tyskbog op og gav sig til at studere teksten. Han fandt det interessant, sagde han.

Rygtet havde gået om våbenmodtagelser på egnen, men jeg var 100% ærlig, da jeg svarede nej til at have set biler på min vej til bakketoppen.

Biler...de måtte jo være tossede.

Netop da ankom en telefonbil til stedet. Køretilladelsen viste sig at være glemt eller ikke i orden.

Panik og stort postyr. Vognen blev tømt for alt, og det var ærlig talt temmelig meget.

Jeg følte, at denne hændelse havde reddet mit liv.

Det var sikkert ikke rigtigt.

På resten af skolevejen holdt jeg rygterne om våbendrop op mod tildragelsen på bakken. Min historielærer havde aldrig fortalt mig om historiske kilder – og da slet ikke om det vigtige ved at have mindst to, men alligevel...

Jeg »forvandt« aldri mødet med det yderste hjørne af verdenshistoriens vingesus, men det vidste jeg ikke, da freden brød officielt ud den 5. maj 1945.

Flere vil sikkert finde, jeg ser for lyst på mine krigsoplevelser, men sådan er det bare. Jeg var kun observatør.

Mange år efter mødte jeg en fransk-amerikansk jøde i et tog i Syd-Sverige. Jeg fandt ud af, at han i 1942, som 14 årig, var blevet ført fra Paris til den berygtede tyske kz-lejr Mauthausen i Østrig. Min ven havde let til smil, men kom af og til også på grådens rand. Vi sagde farvel til hinanden på Københavns hovedbanegård, han skulle til Tyskland for at søge erstatning. Jeg skulle til Næstved.

I Gedser-ekspressen fandt jeg frem til de internationale vogne og manden fra Mauthausen. Om han ikke ville med hjem og spise til middag, så kunne han tage samme tog næste dag. Han sagde ja, og trods alvorlige protester fra paspolitiet, der havde udstemplet min gæst, steg vi af ved næste station.

Næste dag ved afskeden forærede han min kone det flotteste kagefad vi ejer. Manden havde land i Nevada og Elizabeth Taylor som klient. Det var dog meget tydeligt, at det måtte briste eller bære med Hitlers fhv. fange.

Det bristede få måneder senere.

Beretning om undervisningsåret 1984-85

Seminarie-situationen

I 1975 havde Danmarks lærerseminarier en samlet optagelseskapacitet på 192 stamhold (å 22-24 studerende). Siden er seminarierne hvert år blevet beskåret, i begyndelsen ved politiske beslutninger, men efterhånden i stigende grad ved administrative beslutninger og på grund af svagere søgning. Optagelsen for 1985 var politisk fastsat til 63 hold så sent som i januar, men i midten af februar fik vi af embedsmændene at vide, at ministeren af besparelshensyn administrativt havde skruet det vågeblus, han har kaldt situationen længe, helt ned på 60 hold, og de afskårne 3 hold var just et hold ved hvert af de sjællandske landseminarier. Haslev Seminarium var herved dekretet ned fra 6 stamhold i 1975 til 3 spor i 1984 og nu med 5 måneders varsel til 2 stamhold fra august 1985. Til disse to hold blev der ialt 104 ansøgere, hvoraf pr. 1. juli 37 havde 1. prioritet ved Haslev Seminarium, 36 havde 2. eller senere prioritering, mens 2. runde af optagelsen gav de resterende 31. Sidste år var der ialt 109 ansøgere. Med forsigtighed kan vi derfor sige, at faldet i antallet af ansøgere synes at være stoppet hos os.

Det fald, som på landsplan har vist sig i de senere år og som i juli 1985 medførte yderligere reduktion til 57 hold på grund af for svag søgning i Jylland, kan skyldes i hvert fald tre faktorer:

For det første er de færdiguddannedes løn,

hvis de bliver lærere i skolevæsenet, på linie med ufaglærte arbejdes. Med fire års studium og ofte en studiegæld bag sig (højeste uddannelsesstøtter er 1508 kr. pr. md., hvad ingen kan klare kost, logi og bogindkøb m.v. for) er lærerstillingen forståeligt nok ikke attraktiv idag, hvor den ikke engang giver tjenestemandens tidligere ansættelsestryghed. Erhvervets væsentlighed for børns og unges muligheder for at klare sig godt i og bidrage gavnligt til det danske samfunds trivsel er uomtvistelig. Derfor er det på tide, at politikerne værdsætter lærerarbejdet efter fortjeneste og derved bidrager til en højnelse af den betroede gernings anseelse også fra de unges side.

I sammenhæng med dette må for det andet den betragtelige afvandring fra lærerjobbet ses. Før man et bedre tilbud, tager man det, og erhvervslivet bruger ganske mange lærere som konsulenter og instruktører. Undervisningsministerens planer om at gøre læreruddannelsen mere erhvervsrettet kan selvfølgelig diskuteres, men han har overset, at den i forvejen er anvendelig i mange sammenhænge i erhvervslivet, og at erhvervslivet ikke ønsker en større specialisering i erhvervsretning hos de færdiguddannede. Den kan de klare bedre selv. Læreruddannelsen må fastholdes som en bred almindelig uddannelse, der samtidig med, at den giver undervisningskompetence, også giver flexibilitet og mobilitet i tilpasning til og imødegåelse af udfordringerne i samfundets hastige ændringer, ind- og udviklinger.

Men lærerafvandringen hænger også sammen med problemer i folkeskolen fremkaldt af en manglende familiepølitik. Børn og unge har betalt dyrt for det materielle velfærdssamfund, vi har opbygget. Fra 60'erne har mange forældre været optaget af at tjene pengene til den

stigende standard. Derfor er mange børn blevet psykisk og socialt forsømt. Forældre har opdaget det så sent, at de står afmægtige overfor børnenes problemer, og politikerne har i bedste fald opdaget det endnu senere, men står rådvilde overfor, at en familierpolitik er nødvendig i et samfund koncentreret om produktion og forbrug. Det bliver derfor lærerne, der som forældreerstatning må tage sig af de forsømte børn, og det er en meget belastende opgave, når måske halvdelen af en klasse trænger til lærerens specielle omsorg, og han/hun samtidig skal varetage sin undervisningsforpligtelse. Dertil kommer, at læreruddannelsen, som den er nu, ikke kvalificerer til varetagelsen af den specielle omsorg.

I bl.a. de nævnte forhold ligger store dele af årsagerne til, at en del lærere opgiver det arbejde med børn og unge, som de ellers kan holde meget af. Og beskrives det i aviserne af journalister, som ikke ser den større sammenhæng, kommer der desværre ofte historier ud af det, som afskrækker unge fra lærerjobbet. Som tredje faktor i det faldende ansøgetal ved landets seminarier må nævnes den vejledningsavis, som undervisningsministeriet er begyndt på at udsende siden indførelsen af det centrale optagelses- og adgangsbegrænsningssystem. I den advarer man på baggrund af prognoser, som fra første færd har vist sig meget kritisable, de unge mod at søge læreruddannelsen, fordi de ad den vej kun kan se frem til arbejdsløshed. Studievejledere og journalister har taget prognosernes dystre udsigter til sig og bidraget væsentligt til det faldende ansøgetal, og det faldende ansøgetal er så igen blevet brugt som politisk begrundelse for nedskæring og nedlægning af seminarier. Men allerede her tre år efter offentliggørelsen af prognoserne viser

virkeligheden, hvor fejlagtige de er. De lovede i indværende år over 5.000 fuldtidsledige lærere, og der er siger og skriver 900 fordelt over landet, men flest i storbyerne.

Haslev Seminarium ligger i et opland, hvor lærerledigheden pr. oktober 1984, da de nyuddannede altså var på arbejdsmarkedet, var 3,2% – en procent man i 60'erne kaldte fuld beskæftigelse, fordi der altid vil være strukturel eller på anden måde begrundet arbejdsløshed i den størrelsesorden. Det er derfor bittert at opleve, at de unge ansøgere afskrækkes på baggrund af en fejlagtig landsprognose og en svigtende politisk forståelse af børns og unges situation i familie og samfund og deraf følgende handling eller mangel på samme. Når ansøgerne så er afskrækkede, så skærer man holdkapaciteten med begrundelse i manglende ansøgere. Skolens arbejde til gavn for børn, unge og samfund er langt værdifuldere end tilkendegivet ved de tilfældigheder, som præger de senere års meget kortsigtede læreruddannelsespolitik og -administration. Den udføres efter »hug en hæl og klip en tå«-princippet, og det er ikke blot en grim og uhensigtsmæssig fod, der kommer ud af det; man risikerer ikke at kunne gå på den på længere sigt.

På Haslev Seminarium arbejder vi selvfølgelig på at imødegå disse problemer, så langt vi kan få indflydelse på dem. Vi har siden ansøgetallet begyndte at falde gjort opmærksom på gennem ihærdigt PR-arbejde, at der ikke er arbejdsløshed og ikke udsigt dertil i vort optagelsesområde. Vi har efter nedskæringen til to hold landets højeste befolkningsunderlag, nemlig godt 120.000 indbyggere pr. hold. Dette gælder også nogenlunde for vore to sjællandske naboseminarier, mens landets øvrige seminarier i gennemsnit har ca. 80.000 pr. hold.

En meget synlig manifestation i dette arbejde var en »åbent-hus«-dag den 19. marts, hvortil vore studerende havde lavet et fint stykke indbydelsesarbejde ude på gymnasierne. Huset blev besøgt af ca. 45 gymnasiaster og HF`ere, og lærere og studerende lavede »åbne« undervisningssituationer m.v., for at de besøgende skulle få et så reelt indtryk som muligt af vort uddannelsessted.

Sammen med Holbæk Seminarium gennemførte vi den 11. april en politisk høring med 6 politikere fra folketing, amt og Haslev og Holbæk kommuner. Desværre var der fra regeringspartierne kun mødt én repræsentant op, nemlig Knud Erik Kierkegaard (K), men vi håber alligevel gennem saglig argumentation at have gjort indtryk, som kan bevirke en positiv udvikling for de sjællandske seminarier. Der udover har Haslev og Holbæk seminariers lærerrådsformænd, Carsten Spannow og Ole Glahn, været til møde med uddannelsesudvalget, og rektorerne for de to seminarier og Vordingborg Statsseminarium har haft møde med lokalt valgte folketingsmænd for at klarlægge de sjællandske forholds særlige karakter. Således arbejdes der på mange planer for at undgå den planlagte to-sporssituation, som vil betyde afskedigelse, svarende til ca. $\frac{1}{3}$ af det nuværende antal embeder. Sagt på den måde er der ikke taget stilling til fordelingen af det smertelige. De aftaler mellem Foreningen af statsanerkendte Privatseminarier (FSP) og Dansk Magisterforening (DM), som foreligger fra 60'erne, pålægger den sidst ansatte at vige først; dog står det uklart, om det er ved ansættelsesstedet, eller i ansættelsesområdet. Den slags problemer vil det af FSP, DM og Undervisningsministeriet nedsatte forflyttelsesnævns løse, når tid er. Kun en aftale mellem

lærerne om at fordele det manglende beskæftigelsesgrundlag, så langt som ministeriet vil acceptere det, og en udvikling af kursusaktiviteter, kan begrænse afskedigelsernes antal. Prisen for fordeling kan så være, at flere kommer på kvotaløn i stedet, men bevarer ansættelsens tilknytning og dermed muligheden for opnormering, når bedre tider måtte komme. Det er mit håb, at vi takket være vor forsigtige ansættelsespolitik og et fornuftigt planlagt samarbejde og udviklingsarbejde, kan undgå at skulle afskedige vore velkvalificerede lærere i så stort tal som nævnt ovenfor.

Undervisning

Vi har ventet på en revision af læreruddannelsesloven. Forslaget blev fremsat i oktober. Vedtagelsen skete den 8. juni, og i mellemtiden blev det klart, at loven er et højst nødvendigt greb for en venstreminister, for at små og mindre landsseminarier kan overleve den centraliseringstendens, som hidtil har været det formodentligt utilsigtede resultat af nedskæringspolitikken.

Lovforslagets væsentligste indhold er at gøre samlæsning af liniefag mellem flere årgange tilladt og at give større mulighed for videre- og efteruddannelse for lærere. Meget energi er selvfølgelig gået med at bearbejde de usikre tidender og forhold, som prægede undervisningsåret 84/85, men alligevel har lærerne haft overskud til mange fornyende stykker arbejde. Den 13. og 14. august 1984 afholdtes for første gang i mands minde ved seminariet lærerdage, hvor vi drøftede forsøgs- og fornyelsesmuligheder under udfordringerne fra det teknologiske samfund. Dagene vurderes som positive og konstruktive, selvom man konkluderede, at man ikke ville kaste sig ud i et nyt forsøg, som man

risikerede ikke at have rimelig fast grund under fødderne i. Man vedtog sig for et roligt forløbende udviklingsarbejde indenfor bekendtgørelsens rammer.

I den forbindelse må jeg nævne det store arbejde, som medlemmer i den informatikstudiekreds jeg omtalte i sidste årsberetning har gjort for at lære sig at bruge datamaskiner og -programmer på en måde, som indebærer både humanistisk og fagligt baseret kritik – en nyskabende indsats af stor nødvendighed for at finde frem til en undervisning og en holdning i det stadig mere teknificerede samfund.

Under frilæsningsrammen er en gruppe af disse lærere da også gået sammen som forsøgsteam til oparbejdelse af informatikundervisning for IV. årgang i foråret 85. Vi har valgt den brede linie i informatik, hvor lærere i matematik, sprog, samfundsfag og religion arbejder sammen om belysning og kritik af datamaskinens formåen og problemer. Kurset blev meget positivt vurderet af de studerende.

I dette arbejde ligger et godt erfaringsgrundlag for det obligatoriske informatikkursus på 42 timer, som alle lærerstuderende ifølge Direktoratets skrivelse af 1. marts 1985 skal have, og som vi kan begynde med i undervisningsåret 1985/86.

Efter at have ansøgt ministeriet og edb-kapacitetsudvalget om datamater og tilhørende udstyr for 1,5 mio. i 1984 begyndte vi lejemål, som samtidig var afbetaling, af 8 Applemaskiner i slutningen af oktober, fordi vi var klar over, at vi skulle igang for at være tidssvarende.

I december fik vi at vide, at vi ikke kunne vente nogen ekstrabevilling heller i 1985, og vi besluttede da, selvom vi ikke kendte seminariets bevilling for 1985, at købe maskinerne, da $\frac{1}{3}$ af den indbetalte lejesum ville gå til spildev

fortsat lejemål.

Ikke desto mindre fik vi fra edb-kapacitetsudvalget i marts 1985 en bevilling på 200.000 kr. til indkøb af 8 stk. 16 bit-maskiner. Vi kan altså notere, at heldet fortsat følger os, omend det kom meget bag på os denne gang, og vi mener med det tidligere indkøb og det vi nu står for at kunne indfri grundlæggende behov for en række af de fag, der har vist sig interesseret i at erhverve sig erfaring og kompetence i faglig og tværfaglig anvendelse af datamater. Der mangler selvfølgelig meget i at idealerne til 1,5 mio. kr. er indfriet, men en god begyndelse til et kvalificeret arbejde for og med vore studerende er gjort.

Maskinparken i video-itv-værkstedet kræver også mange penge til fornyelse og modernisering. Det er lykkedes Torben Søborg at opnå tilladelse til 4 kurser i 1984 og tilsvarende i 1985, som henter 280 timer hjem til seminariet for hvert år – en værdifuld indsats i nedskæringstider og en bemærkelsesværdig anerkendelse fra direktoratets side af denne ikke bekendtgørelsesfæstede indsats, som under kursusloven kommer mange behov ud over de lærerstuderendes kreds imøde, og sammen med vores informatikundervisning kan udvikle sig meget frugtbart i et samfund, hvor information og kommunikation i stigende grad sker via elektroniske medier.

Ovenstående afsnit om data- og videomaskineri kunne forstås som »teknikbegejstring«, men som man kan se i årsskriftet for 1984 beror vores tilgang til de forskellige maskinerier på erkendelsen af deres tilstedeværelse i og påvirkning af vort samfund, og på den baggrund ønsker vi med vederhæftig analyse og erfaring at udruste vore studerende med en kvalificeret og afklaret forståelse af, hvad maskinen kan

bruges til, og hvad ikke, til gavn for mennesker og samfund på humane vilkår.

Som i september 1983 startede også i september 84 under Kursusloven et hold med 10 deltagere på at forberede sig til den præliminære orgelprøve. Det er Aksel Svitzer, som har taget dette udmærkede initiativ til højnelse af den musikalske standard i landsbykirkerne.

Disse kurser har fået stor søgning og er blevet støttet af menighedsråd og andre kirkelige instanser og personer i udstrakt grad.

Med faldende børnetal og stigende levealder er det klart, at gruppen af ældre i en menneskealder fremover vil blive meget stor. Da vi jo ikke har vænnet os til fristillingen i forhold til det identitetsgivende arbejde, rummer den situation mange uløste problemer, som forskning, oplysning og undervisning kan hjælpe på. Kurt Nejsum, Ole Flemming Pedersen og Else Marie Schouborg har igennem længere tid arbejdet med udviklingen af et kursus om »Pædagogik i pleje og omsorg«. Kurset har vakt megen interesse, og undervisningsministeriet har givet tilladelse til det første kursus med 15 deltagere. Adskillige ansøgere må desværre vente på senere kursusmuligheder. Behovet er tydeligvis stort.

Forsøgsholdet på årgang 82 afsluttede sit forsøgsforløb i juni, og der udarbejdedes rapport over arbejdet til seminarierådet som ved de to tidligere forløb. Det sidste forsøgshold efter den til stadighed justerede 1979-ordning afslutter til sommer, og udover normal rapportering regner vi med at skrive en sammenfattende rapport for de fire gennemførte forløb.

Til sidst vil jeg nævne det, som let overses som en selvfølgelighed, nemlig den normale daglige undervisning, som vi ikke kan værdsætte tilstrækkeligt. En studerende på I. årgang sagde

til mig ved sin begyndelse her: »Jeg søgte Haslev Seminarium, fordi jeg vidste fra andre, at den uddannelse man får der er meget værd også set med de ansættende myndigheders øjne«. En forståelig bemærkning fra en der er bekymret for ansættelsesmulighederne efter uddannelsen, men jo også et udsagn om vort rygte.

Personalia

Studielektor Vagn Beck Iversen var konstitueret rektor i januar og februar, mens jeg var i Rom på den studieorlov, som bestyrelsen bevilgede mig. Vagn Iversen varetog dette hverv med klogskab og samvittighedsfuldhed i en periode, der blev mere vanskelig end forudset, fordi det just var dér de tidligere nævnte nedskæringer blev meddelt. Jeg har megen grund til her at takke min stedfortræder for solidt samarbejde både før orloven til hans indførelse i de mange detaljespørgsmål, og efter til min genindførelse i alt, hvad der var sket i mellemtiden.

Om min studieorlov kan jeg melde, at den forløb som planlagt, men yderligere havde jeg heldet meget med mig både i billedindsamlingsarbejdet af den tidlige kristne kunst og i biblioteksarbejdet med den historiske og kunstneriske belysning af det store materiale om billedmotiverne i katakomber, på sarkofager og mosaikker. Nok her om det. Jeg henviser til min artikel andetsteds i årsskriftet, hvor jeg giver et indtryk af noget af det arbejde jeg er igang med.

Lektor i fagene legemsøvelser, idræt og skrivning Nina Jensen har ansøgt om og fået bevilget sin afsked fra udgangen af august 1985. Nina Jensen har i usædvanlig grad bidraget til seminariets kvalitet og gode miljø. Det er et stort tab for vort lærerkollegium, når hun forlader os efter 22 års virke.

Helge Birch Pedersen har haft orlov i undervisningsåret 84/85 for at varetage arbejdet som leder af den kommunale musikskole i Esbjerg, men har nu søgt afsked fra Haslev Seminarium med udgangen af juli 85.

Steen Bjørn Pedersen har orlov i kalenderåret 1985 for at varetage forstanderstillingen ved en nystartet idræts højskole i Ålborg.

Også i år har Karin Kunzendorf ved Holbæk Seminarium timer i tysk, som indregnes i hendes timetal her, ligesom modsat Ole Aagerup Jensen, Holbæk Seminarium, har timer i pædagogisk speciale hos os, og vores Knud Bjørn henter timer ved Vordingborg Statsseminarium i faget legemsøvelser, mens Blågårds Statsseminariums Eva Kamp har lånt håndarbejdstimer hos os. Sådant snor vi os trods snævre tider. Det er godt at mærke villigheden til samarbejde og kollegialt hensyn.

I TAP-området har vi i stedet for en skiftende langtidsledig på kontoret fået en kontorelev, Asger Ring, som synes at falde godt til. De øvrige fire langtidsledige fortsætter vi med i 7 mdr.s perioder. I kantine og kollegium har Inger Krogh hjulpet os februar ud og fra marts blev hun afløst af Solveig Olsen. Biblioteket har haft Birgitte Nørgaard som kontormedhjælper, og AV-centralen Birgit Stendal som assistent. Sidstnævnte er nu afløst af Ole Iversen.

Tommy Jensen har afsluttet sit arbejde som pedelmedhjælper i parkanlægget, og vi søger nu en afløser for ham. Vi har været glade for deres indsats og finder det vanskeligt at skulle tage afsked med dem, netop som vi er kommet rigtig godt i gang med samarbejdet.

De studerende

I juni forlod den sidste 4-spors årgang os. Seminariets IV. og III. årgang er på tre stam-

hold. Direktoratet har ønsket nuværende II. årgang lagt sammen til to hold. Pr. 1. september 1984 var der ialt 212 studerende og 138 eksterne studerende.

Som vanligt kunne vi ved dimissionen 1985 konstatere, at vore dimittender næsten alle havde fået arbejde eller var ifærd med at få ansættelsesaftaler. Vi venter, at det vil gå kommende dimittender på tilsvarende måde jfr. mine bemærkninger om lærerbeskæftigelsen i seminariets område tidligere i beretningen.

Bygninger og anlæg

Tagene over det nyindrettede håndarbejdslokale op pedelværkstedet ved den gamle gymnastiksal er blevet lagt om og fornyet.

Glasgangene er blevet repareret, efter hvad der viste sig at være et svampeangreb.

Bestyrelsens forretningsudvalg besluttede sig til fra årsskiftet at benytte arkitekterne Svend Aage Hansen og H. Flye Jensen som rådgivere i bygningsspørgsmål.

Som man kan se af beretningen har året været belastende, men vi har til idag kunnet løse de problemer vi blev stillet overfor på konstruktiv måde. Det kan vi forhåbentlig også i fremtiden. Vi kender vort ansvar overfor skolens børn og unge og forvalter det så godt som muligt inden for de rammer vi får tildelt. Og netop begrænsningerne har udfordret os til yderligere udvikling til dækning af andre behov i vort omgivende samfund. Det er givetvis sundt, men det må ikke sløre vores identitet som læreruddannelsessted.

Johs. Honoré.

Nyt fra årgangene

1963 Agnethe Frandsen, sognepræst, Kastrup, Amager.
1969 Benny Christiansen, viceskoledir., Ringsted.
1980 Niels E. Hybholt, cand. mag. i geografi og biologi.

Mærkedage i 1985

H. V. Bacher, 70 år den 27. januar.
Inger Hansen, 70 år den 15. oktober.
Grethe Svitzer, 60 år den 25. september.
Morten Fibiger, 50 år den 22. februar.
Helle Faurschou Hviid, 50 år den 23. august.
Peder Nørfelt, 25 år ved H.S. august 1985.
Axel Svitzer, fmd. f. Dansk Kodaly Selskab (nystiftet forening af musikundervisere efter K. syst.)

Jubilæer

50 års jubilæum

På grundlovsdagen 1985, præcis 50-årsdagen for vor dimission fra Haslev seminarium, mødtes vi jubilarer på det sted, der for os dengang var verdens centrum.
Mange var vi ikke – kun ni kunne det blive til.
Lige så mange var døde i årenes løb.
Vi mindedes dem i stilhed.
Andre havde meldt fra på grund af sygdom og svaghed, og enkelte var netop den dag forhin-

dret i at deltage. De sendte os hilsener, der varmede, og som vi takker for.
Men vi ni havde en dejlig dag. Vi blev modtaget af lektor Hebjørn, der viste os rundt på vor gamle skole. Det blev gjort interessant og grundigt, og vi følte os næstendels som gæster på et universitet, vi aldrig havde set før. Enkelte elevgrupper mødte vi. De blev fjerne i blikkene, da de så nogle fortidslevninger betræde deres hellige haller. Vi observerede eksamen flere steder, hvorpå vore nostalgiske fornemmelser fortog sig en kende.
Derefter gik turen til Villa Gallina, hvor vi indtog et festmåltid, holdt taler og mindedes de skønne ungdomsdaw, mens Erhard Jacobsen holdt tale udenfor. Vi syntes, at vore taler var de bedste.
Sluttelig havde vi en hyggelig sammenkomst hos Edel Rasmussen, der lod dække kaffebord og på et senere tidspunkt serveredes skrup-af mad.
Se, det var en dag! En stor tak skal lyde til Edel, Jakob og Dora, der skal have hovedæren for, at den blev så vellykket. Selv vi fodbold-entusiater, der gav afkald på at se russerlandskampen, syntes at vi havde gjort et vi havde gjort et godt bytte.

Olav Nielsen.

40 års jubilæum

Er det nu til at forstå?
Foråret sydede af minder om dagene for 40 år siden.
Også vor 40 års dag markeredes.
Med mange kærlige tanker til Haslev samledes vi – næsten alle af hus.
Vi mødtes den 1. juni til en kort week-end på

Øksendrup kro nær Nyborg. Vi blev med ægtefæller samt med Karen Hansen («Musikken«s Karen) og Thanning godt 30. Stedet var valgt af praktiske grunde, og vi blev ikke skuffede i vore forventninger.

»Postkortvejr«,
Smukke overgivelser,
fin stemning –
Godt du også kom –
vand i øjnene,
smil på læben,
fortrolig snak.

Minderne myldrer:

Søndergade – Traverbanen – Perlen.

Tak for nu – på gensyn om et par år.

Helga og Inger.

25 års jubilæum

En meget stor del af »den gode årgang 1960« samledes den 31. august 85 i Haslev for at udveksle minder, høre nyt og spejle os lidt i fortiden.

»Humøret ej mangler som gæst« blev det konstateret både i sang og i taler, og det var så sandt som sunget og sagt.

Efter vores fælles spisning skulle vi egentlig have deltaget i elevforeningens stævne, men det var jo afløst, så i stedet for var vi sammen under mere improviserede former i nabolagets huse og haver – fortrinsvis hos gamle lærere og klassekammerater. Den gode dag, vi havde haft sammen blev rundet af hos Solveig i Næstved. Vi ser frem til vores 40 års jubilæum. *h.a.*

*40 års
jubilarene.*

Referat fra generalforsamlingen i elevforeningen 31.8.85

1. Formandens beretning:

Sidste generalforsamling fandt sted i forbindelse med årstævnet 1982. Medlemstallet har siden været svagt vigende, og nedgangen må forventes at accelerere i de nærmeste år, dels grundet øget naturlig afgang, dels på grund af hastigt svindende tilgang fra de kommende meget små årgange, hvor en årlig medlemstilgang på ca. 5 nok vil være det sandsynlige. Samtidig sker der et ret hurtigt frafald, fordi de usikre arbejdsvilkår tvinger de unge lærere til at flytte hyppigt, – fordi postvæsenet ikke længere er særlig hjælpsomt, – og fordi selv Thannings utrættelige opsøgende arbejde ikke slår til. Bestyrelsen må derfor opfordre medlemmerne til selv at melde flytning direkte.

Om årsskrifter. Prisen på trykning og udsendelse af årsskriftet er nu ca. 40.000 kr. Bestyrelsen bestræber sig på i samme grad at skildre, hvad der rører sig i seminariets dagligdag, som at beskrive de pædagogiske udviklingstendenser der tegner sig i perioden. Årgang 1981 var set i denne sammenhæng helt traditionelt, hvorimod årgang -83 og -84 var temanumre viet henholdsvis Grundtvig og informatikkens velsignelser og farer. En del læsere fandt det sidstnævnte årsskrift interessant, men svært at kapere. Årg. -85 vil igen blive et mere traditionelt årsskrift med blandt indhold. Bestyrelsen takker i denne forbindelse de enkelte bidragsydere, ligesom redaktør Helge Andersen og Bent Schmidt med rette kan takkes for en række årsskrifter af meget stor lødighed.

Om elevstævner fremover: Dette års elevstævne måtte aflyses på grund af meget ringe tilslutning. Det samme skete med stævnet i 1979. Bestyrelsen må derfor i den kommende periode nøje overveje, om grundlaget for afholdelse af stævner i den kendte form er til stede mere. Elevforeningens love benytter ordlyden: »Der afholdes normalt – –«. Bestyrelsen ønsker meget gerne tilkendegivelser direkte fra medlemmerne i dette vitale spørgsmål.

Om kontingent: Som følge af de ustandselige portoforhøjelser og da også øgede trykningsudgifter vil bestyrelsen indstille, at kontingentet for 1986 fastsættes til 35 kr., idet man jo som bekendt betaler forud. Også i forbindelse med beretningen må bestyrelsen anmode medlemmerne om at indløse girokortene, – og gerne lidt hurtigt. Selv om det lyder paradoksalt, må vi bede medlemmer, der ønsker at udmelde sig af foreningen, om at sende en udmeldelse direkte til kasserer eller formand i stedet for blot at undlade at betale kontingentet. Bestyrelsen arbejder totalt ulønnet, og den fortjener ikke at blive påført væsentligt ekstraarbejde med skyldnerkontrol og ekstraopkrævninger i stor målestok, ligesom skyldnerne belaster foreningens skrøbelige økonomi urimeligt. Til slut vil jeg på bestyrelsens vegne takke Lillen Pedersen for 30 års arbejde i bestyrelsen for elevforeningen, og jeg kan ikke lade være med at nævne, at man på Lillens første bestyrelsesmøde fastsatte kontingentet for 1956 til 5 kr.

Endelig takker bestyrelsen seminariet for megen hjælpsomhed og støtte i arbejdet, ligesom vi sender medlemmerne vor hilsen.

Beretningen blev godkendt.

2. Regnskabsaflægelse.

Kasserer Kristian Hoppe fremlagde den i års-

skriftet aftrykte regnskabsoversigt.
Som nævnt under beretningen ønskede bestyrelsen kontingentet for 1986 fastsat til 35 kr. Regnskab og kontingent blev godkendt.

3. Valg til bestyrelsen.

På valg var Lillen Pedersen, Frank Johansen og Gudrun Flye Jensen.

Frank Johansen (65) genvalgtes.

Gudrun Flye Jensen (66) nyvalgtes, (tidligere suppleant).

Som ny suppleant valgtes Else Lefmann (dim. -80).

4. Valg af revisorer.

Genvalg af E. Harrild og E. Stryhn.

5. Indkomne forslag: ingen.

6. Eventuelt: intet.

Referat ved *Frank Johansen*.

Afsked med tre lærere

Kære Helge!

Du har længe befundet dig på orlov i off-shore-situationen. Nærmere betegnet har du med orloven som net under været leder af Den kommunale Musikskole i Esbjerg igennem nogle år. Og nu har du så besluttet at sejle af fra din ansættelse her ved seminariet for at forblive i Esbjerg.

Vi ved, at det ikke har været nogen let afgørelse for dig af mange grunde, men ikke mindst fordi du har følt dig meget knyttet til Haslev Seminarium, til kolleger og studerende her, til Brøndbjerg og mig. Derfor skal det også siges med al den hjertelighed og varme, som vi har for dig – og det er megen – at vi føler det som et stort tab

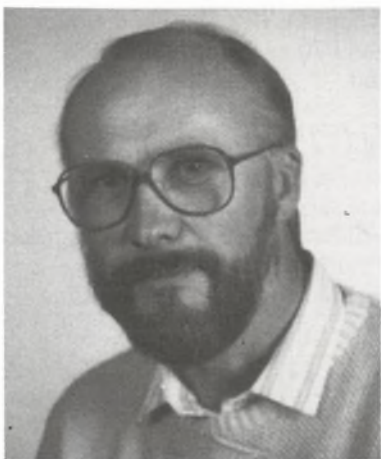
at skulle sige endeligt farvel til dig og alt det, som du har betydet for vores fælles miljø og vores uddannelses kvalitet og nuancering, og som du har gjort af godt kollega- og venskab. Det er også et tab for byens musik- og sangliv, at du nu kapper tovet endeligt. Som dirigent for Midtsjællands Kammerkor har du givet mangan en god sangoplevelse til vores by og opland, og som brass-band-leder i FDF har du sørget for fynd og klem i ungdomsbevægelsens musik. Derfor er vi mange, der savner dig. Men vi forstår naturligvis også den idealisme, der har været afgørende for dig. Vi ønsker dig entusiasme og held i dit arbejde, og vi håber, at kommunalt begrundede skuffelser ikke må slå dit humør og din ukuelighed i stykker. God vind!

Johs. Honoré.

Kære Frank!

Det er lidt ejendommeligt at tage afsked med dig in absentia, for du har jo altså haft orlov længe for at vatetage arbejdet som forstander for Taleinstituttet i Vestsjællands amt. Derfor har vi lige så længe ikke haft den daglige kontakt med dig. Heldigvis ser vi dig alligevel jævnligt, dels fordi du er vor elevforenings formand, og dels fordi vi har forskellige arrangementer sammen. Det er rart ikke at have tabt forbindelsen helt med dig.

Din rolige og kompetente måde at tage alle ting op på har altid været værdifuld for os både i undervisningssammenhængen og i det kollegiale samarbejde. Mange, mange ting er gledet nemmere takket være dit lune og din smidighed, end de ellers risikerede at være faldet ud. Det er et faktum i dit liv med seminariet fra 1970, hvor du kom hertil, og jeg ved det fra personlig erfaring siden 1977, hvor jeg kom hertil. Derfor var det en selvfølge at du skulle være inspektør

sammen med Peter, da Hebjørn gik af i 79. Du og Peter dannede et perfekt samarbejdspar i de år, hvor du var administrativ inspektør, og det var en daglig glæde at komme ind og snakke med jer om alle de ting som jo skal snakkes igennem. Du præsterede altid med stilfærdig humor et sagligt og nuanceret syn på de enkelte sager, som vi skulle finde en handle måde i. Derfor må jeg naturligvis benytte lejligheden her til at takke dig for godt kammeratskab og saglighed parret med godt lune, for hjælpsom arbejdsomhed, skønt du har den egenskab, at det altid ser ud, som om du hylder det gode romerske princip: Skynd dig langsomt.

Vi ved, at du har det godt i din nye stilling og forstår derfor godt, at du nu kapper sikkerhedsnettet, som orlovsforholdet har udgjort. Vi ønsker dig alt godt og siger tak for de 13 gode år, idet vi håber, at du fortsat vil holde den gode kontakt med os.

Johs. Honoré.

Kære Heike!

Det blev til fire og et halvt års ansættelse her ved Haslev Seminarium. Nu har du truffet beslutning om at gå ind i arbejdet som præst i folkekirken – nærmere betegnet Sjelør sogn i Københavns sydvestlige hjørne – fra 1. november dette år.

Vi var ikke i tvivl om, at det var et fagligt overordentligt dygtigt menneske vi fik ansat i vort hus, da vi modtog dig i marts 1981 efter Henning Nørhøjs overgang til folkekirken. Vi var heller ikke i tvivl om at du ville formå at tilpasse dine store pædagogiske evner til netop læreruddannelsens specielle opgaver. Hvad vi kunne have en anelse om, men ikke kunne vide, var, at du i usædvanlig grad ville gå ind i at tage hånd om de studerende med råd og dåd, ikke

blot i det fagligt-pædagogiske, men i hele det menneskelige spektrum med et levende engagement af den slags, der er med til at gøre vort seminarium til et sted, hvor de studerende føler at uddannelse og opdragelse er en bred og intens forbindelse og udveksling langt ud over de formelle rammer, som bekendtgørelse og skema giver.

Som kollega vil vi også savne dig. Din festlighed, dit gode sønderjyske lune og din usvigelige kollegialitet har altid været en glæde at møde i hverdagen på seminariet og på ekskursioner til Rom og Jerusalem.

På både de studerendes og kollegernes vegne må jeg derfor sige, at det er et tab for os, at du forlader os, men at vi naturligvis forstår og respekterer, at du vælger folkekirken. Derfor vil vi også ønske dig lykke til og håbe for dig, at den vil have sans for dine kvaliteter, så du kan få lov til at udfolde dem i det kommende mangesidige arbejde.

Tak for alt det gode arbejde, du har lagt her.

Johs. Honoré.

Mindeord

Kristian Essendrop (-21)

Essendrop døde juni 85, 85 år gl. Straks efter lærereks. tog han videreuddannelse. I 26 tog han organisteks. fra musikkonservatoriet, Kbh. Fra 29 var han lærer ved Næstved skv., hvor han deltog flittigt i byens musikliv, bl.a. som leder af skolens orkester og musiksk. og som dir. for Næstved og omegns musiksamf. Nogle år var han fmd. for Sct. Peders kirkes menighedsråd.

Theodor Jensen (-21)

Th. Jensen døde i maj md., 85 år gl. Efter at have været lærer et par steder kom han i 35 til Brabrand v. Århus, hvor han var til pensioneringen, fra 59 viceinspkt. Fra 58 til kommunesammenlægningen i 70 var han kommunens sognerådsformand.

Karen Stensig (-25)

Karen Stensig var fra Køge. 1926 blev hun ansat ved Randers skolevæsen, hvor hun virkede til pensionsalderen, fra 58 som viceinspektør. En årrække var hun fmd. for Randers Lærerforening og medlem af DLF's hovedbestyrelse. Hun blev 82 år gl.

Emmy Larsen (-27)

Emmy døde 17. dec. 84. Hun blev ansat i sin hjemby Tejn kort efter at eksamensbeviset var

erhvervet. Hun blev imidlertid syg, og til mig kom der et telegram med tilbud om vikariat. Mit svar var ja, og rejsen gik til Bornholm til skolearbejde med små herlige bornholmerbørn. Vi havde problemer med sprogforståelse – bornholmsk contra mit vestjyske. Emmy kom tilbage og virkede ved samme skole til pens.-alderen. Hendes arbejde var dygtigt og samvittighedsfuldt, og hun havde børnenes tillid. Hun var i mange år organist ved byens kirke. Foruden Emmy er 3 af hendes søskende dim. fra H.S.

Jenny Christensen (-27).

Jørgen Hansen (-28)

Jørgen H. døde 8.3.85, 78 år gl. Han var fra Haslev. 1929 blev han ansat ved Khb. skolev., fra 53 som viceinspekt. Han havde flere årsk. fra DLH, og havde handelsfaglærereks. I flere år var han fmd. for Husumvold menighedsråd. Han var gift med sin klassekammerat Else, f. Olesen, der døde for et par år siden.

Karl V. Hansen (-28)

er efter nogle års svagelighed død i nov. 1984. Hans hjem var i Fodby, og hele sit liv bar han sin rod i et stilfærdigt, muntert og undrende væsen. I Haslev traf han sin Kathrine, og sammen udførte de en såre pligtopfyldende gerning på Sejerø, i Renge og i Skævinge. Med sine snilde fingre og sin sans for naturens finhed skabte han mange zoologiske præparater af ekstra god kvalitet. – Karl Hansen og hans kone fik nogle gode pensionistår i Hillerød, men et svigtende helbred, navnlig syn, belastede stærkt hans livshumor.

Anna Møller (f. Hansen) (-29)

A.M. kaldet »Claus« døde i maj 85. Hun blev gift 1932 med gdr. Chr. Møller i Anslet pr.

Fjelstrup og var i mange år bondekone, men da mandens helbred vaklede, solgte de gården og »Claus« blev lærerinde. Bl.a. var hun i sin fødeby Middelfart og i Aastrup ved Haderslev, hvor hun virkede indtil sin afsked, hvorefter de bosatte sig i Haderslev. Chr. Møller døde i 1981.

Det var »Claus«, der fik vor vandrebog »Kopula« sat i gang igen, da den var gået i stå i 1964. Den går stadig sin gang i kredsen af kammerater fra 1929, som vil bevare mindet om et meget levende og glad menneske.

ax.n.

Hans Schnell (-32)

Schnell døde d. 19. sept., 76 år gl. Fra seminarietiden huskes han som en, der var med til at opbygge et rigt kammeratliv. Både som redaktør af elevbladet og som fmd. for foredragsforeningen udførte han et dygtigt og iderigt arbejde. Han blev op gennem årene aldrig træt af at omtale den betydning, seminarieårene havde haft for hans udvikling.

Sit længste samlede virke fik han ved Esbjerg skolevæsen fra 1956, hvor han underviste de ældste klasser på en meget engagerende måde. Hans virke satte også rige spor uden for skolen. I 15 år var han fmd. for Vor Frelzers Kirkes menighedsråd, og i de seneste år leder af en stor ældreklub i byen.

Johannes Rørbæk Madsen (-37)

Først på året 85 døde Rørbæk efter at have gennemgået en stor operation. Rørbæk hørte til seminariets anden generation. Hans Fader, Holger Rørbæk Madsen, var dimitteret i 1909. Han var medstifter af elevforeningen, i 4 år var han dens formand, og i 12 år var han redaktør af årsskriftet. Johs. Rørbæk Madsen var også en af semina-

riets trofaste venner. Han var en sikker deltager ved seminariets stævner og omtalte altid sin tid i Haslev som en tid fuld af gode minder. Før lærereksamen havde han taget nysproglig studentereksamen, og han supplerede sin uddannelse med årskursus i alle tre hovedsprog. Først var han ansat på Nordborg slots efterskole, resten af tiden i Birkerød og Gentofte.

Erik Nielsen.

Johannes Hansen (-37)

I maj måned døde Johs. Han var fra Vester Egede. På seminariet blev han hurtigt kendt af alle. Var der underholdning, var Johs. altid glad for at være med, altid harmløse løjer, der ikke skulle sære nogen.

Efter 4 år som lærer på Rønde Kursus kom han til Horslunde og derfra til Øverød og Lyngby, hvor han for få år siden gik af som viceinspektør. Han havde suppleret sin lærereksamen med årskurser samt faglærereksamen i fysik og tegning.

Hans mange evner viste sig i de senere år mest ved hans kompositioner. Flere af hans værker har været opført i Danmarks Radio og i Århus m.m.

Hans humør var smittende lige til det sidste, men han har måske anet, at han ikke havde så længe igen. Han bragte sine kompositioner i perfekt orden, og få minutter før han døde, fik han sat den sidste note på papiret til et påtænkt klokkespil til Stavsholt kirke.

Erik Nielsen.

Henning Schou Andersen (-37)

Schou kom som Johs. fra Vester Egede, og de fulgtes altid ad på cykel til seminariet. De satte en stor ære i at »Vester Egede Ekspresen« nåede frem, uanset om der var væltede vejtræer eller høje snedriver.

Schou havde en dejlig sangstemme, og der var sjældent en sammenkomst, hvor vi ikke fik glæde af at høre den.

Efter seminarietiden blev han ansat i Hillerød, senere kom han til Værløse, og han afsluttede sin tjeneste som skoleinspektør ved Hyldegårdsskolen i Gentofte.

De sidste år følte han sig ikke helt rask og gik på pension for nogle år siden. Sygdommen forværredes. Han flyttede til Faxe Ladeplads, og her døde han på plejehjem i juli måned.

Erik Nielsen.

Elmo Christensen (-38)

Lørdag den 6. juli 1985, da Elmo var ude at cykle sin sædvanlige morgentur, blev han suget ind under en lastbil og døde få timer efter af sine kvæstelser.

Fra seminarietiden husker vi ham som den stille, pligtopfyldende kammerat, som vi ikke så ret meget til uden for timerne på seminariet, lige som vi heller ikke har set ham ved vore sammenkomster siden; men til vort 45 års jubilæum kom han og hans kone, og vi oplevede en livlig og lykkelig mand.

Elmo Christensen var meget aktiv i Det Danske Missionselskab som fritidsmedarbejder. Både han og hans hustru har deltaget i flere DMS-rejser bl.a. til Indien og Kina, og han rejste ofte rundt og viste lysbilleder og holdt foredrag for DMS om disse rejser.

Chr. Skovsgård.

Svend Otto Davidsen (-40)

døde på Haderslev sygehus i febr. 1985. Han var født 1908 i Haslev – i slægten, så nært tilknyttet denne by. 3 søskende var dimetteret fra Seminariet, og efter anden uddannelse tog han selv fat her i 1936. Med sin større moden-

hed fandt han en god plads mellem de yngre kammerater, af hvis midte han fik sin kone Ruth fra Fyns land. Deres lærergerning blev både spændende og oplevelsesrig. Overskydende kræfter blev lagt i den store have i Hejls, og de to produktive naturer fandt hvile i den smukke egn og på rejser. Hans levende fortælling om vildællingernes styrtflugt fra kirketårnet viste ham som en ven og beundrer af naturen.

Minna Sønderris (f. Jespersen) (-42)

Minna døde i maj 85 efter et langt og strengt sygeleje. Hun havde i en forholdsvis sen alder taget uddannelse som skolepsykolog og arbejdet som sådan nogle år i Korsør og Skælskør kommuner, indtil hun tog sin afsked i 1982.

A.L.J.

Per Gernild (-44)

Gernild døde 16. aug. 85, 66 år gl. Han havde virket som lærer i københavnsområdet.

N. Chr. P.

Georg Mulvad (-46)

Mulvad døde d. 25. maj. Før han kom på seminariet havde han været med Flensted Jensen på gymnastikturné i USA. Efter ansættelse i Kolding og på Rødding Højskole, kom han i 63 til Th. Langs Sem., hvor han underviste i gymn., retorik og dramatik. Han tog senere præsteuddannelse og blev i 79 sognepræst i Levring-Hørup. Samtidig underviste han i rel. på HF kursus.

Gudrun Nielsen, (-47)

f. Karlsson

Gudrun døde i februar efter års kamp mod en overmægtig sygdom. Hun og Johs., dim. 46, virkede først en række år i Borup ved Roskilde,

men fik siden ansættelse i Als ved Hadsund. Her fandt familien blivende sted. Gudrun vil blive husket af os, som lærte hende at kende. Hun var en helhjertet kammerat, et varmt og engageret medmenneske. Hun var en trofast ven.

JThR

Stig Ebbe Brøns (-50)

Brøns døde 25. nov. 84, 58 år gl. Han blev lærer ved Ringsted skolevæsen i 68. Efter at have undervist i alm. skolefag koncentrerede han sig de senere år om specialundervisning. Ikke mindst undervisning af hjælpeklassernes elever lå ham stærkt på sinde. Han havde varm omsorg for børn og unge, der af en eller anden grund trængte til hjælp, og der sparede han aldrig sig selv. Denne livsholdning kan utvivlsomt føres tilbage til barndomsårene på Spanager Børnehjem, hvor hans far var forstander.

Else Vesterskov Andersen, (-58)

f. Nielsen

døde 19. juni 1985 på Ringsted sygehus. Hun kom fra Glumsø, her opvokset mellem blomster og mange planter. Moden og dygtig gennemførte hun sin uddannelse, og med sit udad- og fremadsigtede sind kom hun ind i aktiviteter på vidt forskellige områder. Hun blev gymnasie-lærer, folketingskandidat og konsulent i radioen. Midt i det store virke måtte hun se sig indfanget og overmandet af den ubarmhjertige sclerose. Hun bar sin nedgang med tålmod, men også med håb. - Under en indlæggelse på sygehus stødte lungebetændelse til, og den havde hun ikke kræfter til at overvinde.

Afdøde, som ikke har været omtalt tidligere:
Niels L. Larsen (-22) døde nov. 83.
V. A. Eberhardt (-35) døde nov. 83.
Sv. Aa. Højersø Jensen (-46) døde juni 84.

Dimittender januar 1985

Erik Carlsen
Svend Balstrup Jensen
Kirsten Martha Peick
Morten Steno Hansen
Helen Nyboe
Anne-Marie Andersen
Sonia Andersen
Karin Irene Egely Buhl
Steen Lundsgaard Jensen
Hanne Klausen
Mariann Kejser Nielsen
Henrik Nielsen
Christa Germann Petersen
Ann Maybritt Sørensen
Maria Susanne Kildegaard Sørensen
Thomas Nexø
Hanne Kirstein Pedersen
Kirsten Nete Brogaard
Jan Christian Jensen

Dimittender juni 1985

Adelheid Piekut
Lone Arnberg
Anders Bang
Claus Bentzen
Karen Dorthea Bjerre
Ivan Ludvig Brodka
Erik Christensen

Pepe Alexander Bruun Christensen
Lis Lindskov Christiansen
Hanne Berit Findsen
Anna Margrethe Gundlach
Lena Kirstine Henriksen
Jens Erhard Jensen
Karin Thanning Christensen
Torben Jensen
Claus Eskild Jørgensen
Lise-Lotte Larsen
Else Marie Nielsen
Lisbeth Holleüfer Nielsen
Merete Olsen
Torben Teimer Olsen
Elsebeth Lillian Pedersen
Helle Søndergaard Poulsen
Karen Lene Poulsen
Søren Ole Randrup-Thomsen
Ulla Søllested
Joan Rasmussen
Dorte Merete Carlslund
Annie Ledskov
Margit Brunhilde Arentoft
Anne Frederiksen
Hans Arne Kristoffersen
Jeanette Liljegren
Torben Lollike
Grethe Lillian Lambrecht Petersen
Per Rønne Olsen, København
Toni Anita Horn Olsen
Per Skøt Sørensen
Annelise Thestrup-Bjørn
Anne-Lisbet Billehøj
Lisbeth Poulsen
Ove Cornelius Steen
Wendy Rahbek Thomsen
Kirsten Olesen
Hanne Winther Knudsen
Hans-Henrik Westerling

Haslev Seminariums Elevforening Regnskab for 1984-85

Indtægter:

Kontingenter, pr. giro....	33.560,00	
Kontingenter, pr. kontant	235,00	
Ialt	33.795,00	33.795,00
Tilskud fra Haslev Seminarium	3.500,00	
Annonce (Bikuben)	500,00	
Renter		
- af girokonto.....	75,62	
- af sparekassekonti		
Bikuben:		
575-44-27944	2.898,31	
575-02-24407	3,50	
Renter i alt	2.977,43	2.977,43
Indtægter i alt	40.772,43	40.772,43

Udgifter

Trykning af årsskrift.....	31.867,60	
Blanketter	267,79	
Porto	6.000,00	
Opmærksomheder.....	80,00	
Kørsel.....	174,30	
Udgifter i alt	38.389,69	38.389,69
Overskud		2.382,74

Kassebeholdning

pr. 31.03.1984.....	35.201,17	
Overskud for 1984-85...	2.382,74	
Kassebeholdning		
pr. 31.03.1985.....	37.583,91	37.583,91

Aktiver

Indestående på div. konti (30.3.85)		
Bikuben:		
575-44-27944	35.148,21	
575-02-24407	178,62	
Girokonto 6 03 76 23....	1.902,20	
	37.229,03	
Kontantbeholdning.....	354,88	
I alt	37.583,91	37.583,91

Regnskabet er dags dato gennemgået, bilag og kassebeholdning kontrolleret og intet fundet at bemærke.

Fuglebjerg, den 17. september 1985.

Erik Harrild.

Edvin Stryhn.

Bemærk!

Vedlagte indbetalingskort, der er forsynet med dit nummer i elevforeningens kartotek, bedes benyttet ved indbetaling. Det letter kassererens arbejde meget, hvis netop dette indbetalingskort benyttes.

Skulle det være bortkommet, når betaling sendes, er det nødvendigt, at der foruden navn og adresse anføres dim.år, og for dem, der er dim. 1973 eller senere, benyttes studienummeret.

Betaling sendes til Haslev Seminariums Elevforening, Troelstrupvej 26, 4690 Haslev, giro 6 03 76 23.

Prisen er 35 kr., og årsskiftet bliver sendt i midten af december.

Husk at melde adresseforandring ved flytning og også her anføre årgang eller studienummer. Hjælp os med at udrydde unøjagtigheder ved at give omgående og præcis besked om eventuelle fejl.

Bestyrelsen

Frank Johansen, Allégade 31,
4690 Haslev. (03) 69 45 38. Formand.

Kr. Astrup Hoppe, Troelstrupvej 26,
4690 Haslev. (03) 69 15 27. Kasserer.

Helge Andersen, Langdalen 2,
4690 Haslev. (03) 69 12 41. Redaktør.

Gudrun Flye Jensen, Klørvænget 56,
4690 Haslev. (03) 69 16 26. Sekretær.

E. Thanning, Ryesagervej 4, 4690 Haslev.
(03) 69 28 16.

Else Lefmann, Teestrup Bygade 58,
4690 Haslev. (03) 68 01 84. Suppleant.

Bikuben i Haslev

